

دهستوری هه‌ریمی کوردستانی عێراق خویندنه‌وه‌یه‌کی ئه‌کادیمیانه‌ی بابته‌ی

د. ره‌ئوف عوسمان
ئه‌ندامی په‌رله‌مانی عێراق

دهستوری هه‌ریمی کوردستانی عێراق

خویندنه‌وه‌یه‌کی ئه‌کادیمیانه‌ی

بابه‌تی

د. ره‌ئوف عوسمان

ئه‌ندامنی په‌رله‌مانی عێراق

سەرەتایەکی پېویست

ئەو كاتەى كە شە پۆلىكى بەرفراوان ئە نوسىن و شروقه كردن و نارهزايى و گفتوگوى جوراوجور
ئە سەر دەستورى هەريىمى كوردستانى عىراق هاتە ئاراوه و روژنامە كوردىيە كانىش بە جدى
سەرقالى ئەم بابەتە گىرنگە بوون، بەندە ئە بەغدا بە ئىشوكارى پەرلەمانەوه خەرىك بووم،
بەلام گىرنگىي و چارەنوسسازى بابەتەكە وايلىكردم كە ئە ناخى خۇمدا برپيارى ئەوه بدەم كە
دەستورەكە بخوینەوهوه بەگویرهى توانا و ریدەركردنەم، شتىك بنووسەم و هاوبەشيبەكى بچكۆلانە
ئە نجامبەدەم، ئەوهى جىگای سەرنج و خەم بوو بۆ من، هىچ يەك ئەم (۵۷) هاورى
پەرلەمانتارانەم ئە هاوپەيمانى كوردستان ئە بەغدا، من ئاگاداربەم، شتىكيان ئەو بارەيهوه ئە
بە (ئا) وه ئە بە (ئە)، ئە بە (ئا- ئە) نەنوسى و بە خشكەيى بەلاياندا گوزەرى كرد، واتە
دەستورىش ﴿ ئەرۆى ئوغر نەزەر ناكەى ﴾ .
هيوادارم ئەم نوسىنەم هاوبەشيبەكى بچكۆلانە ئە دارشتنى دەستورى هەريىمى كودستان دا بكات،
ئەم پتر ئە هەفتا خالەى كە نوسىومە ئەگەر تەنھا يەك خالىشى سوودى ببیت، ئەوه جىگای
دئخوشى و شانازىمە بەو هاوبەشيبە، خو ئەگەر ئەم تىبىنيانەش خزانە سەر شۆستەى دەستورو
كەلكيان نەبوو، ديارە مائى قەلب سەرەو لای خاودنیهتى.

دهستور، نه و قه واته پر مېهرو گرنګه يه که په يوه نډييه کې توند و قوول نه ک به ته نيا له نيوان دهسه لات و گه لدا فه راهم د نييت، به لکو يه که نيداري و قه زائي و جيبه جيکه ره کاني دهو له تيش به کومه نيک به ندو ماده ي جوړ به جوړو دواچار ياساش پيکه وه گريته دات، نه ک هر نه مهش به لکو بنکه ي په يوه نډييه کاني ولات له گه ل دهرو هدا داده مه زريني و نه و سياسه تانه ي که دهسه لات له بواره جيا جيا کاني ژياندا په يره ويده کات، له نيوان به نډه کاني دهستوره وه سه رده ردينن، واته نه بووني دهستور له هر ولاتيکدا خولانه ويه که بي مه ودايه به دهوري وه همدا و روو به روو بونه ويه که هه ميشه ييه له گه ل واقيعدا به بي نازوقه ي به ره نگاريه که ياسايي و شهري، با نه وهش وه بيري خوينه ر بهينه وه که ولاتيکي وه کو به ريتانيا تا نيستا دهستوري نيبه و به ته نها پشت به و ياسايانه ده به ستيت که هه ميشه له گوران و به ره و پيش چووندان . گه لي کورد به هه موو چين و تويزه کانيه وه ده بيت خاوه ني دهستور بيت و پيوسته هه موو توانا و نيها تووي و پسپوريه کيش بخه ينه گه ر بو بنياتناني دهستوريکي تيرو ته سه ل و گونجاو له گه ل بارودوخي سياسي و نيداري و ژياري نه م سه رده مه ي عيراق و دهو رو به ردا، دياره که ده نييم (گونجاو) مه به ستم له وه نيبه که داهاتوومان له بهر چاو نه بي و هر به ته نيا وه لامي کيشه کاني نيستا بده ينه وه .

دهستوري کوردستاني عيراق، ده بيت وه که نه و کورپه نازيزو دلوقانه بي که دواي چه ندين سا ل نه چه وسانه وه و قرکردني به کومه ل چاوي هه له يناوه، توند به سنگه وه بگيري و بگريته سيمبولي قوناغيکي گرنګ له ميژووي کوردا و جيگاي ريزو نه وازشي هه موو لايه کمان بيت و له هه مان کاتيشدا ناوينه يه که بالا نماي خواسته کاني ميله ت بيت، با نه وهش نه بويرم، که دواختني نه م دهستوره به رپرسياريتييه که ميژووييه و نه ده بوو ناوا دوا بکه وييت، چونکه دوزمناني کورد و شو قينييه سه رسه خته کان هيند که م فرسه ت و داخ له دنن، که هه ميشه له هه ل ده گه رين بو پاکتاو کردني نه م قه واره يه که به خويني سه دان هه زار کورد هاتوته کايه وه . هر له روانگه ي گرنګي دهستوري هه ري مي کوردستانه وه ده مه وييت چه پکي تيشکي ره خنه گرانه ي بابه تي بخه مه سه ر هه نديک که ندو کو سپي نه م دهستوره وه، به و هيوايه که هاوبه شيبه که بچکولانه نه نجامدا بيت، مه رجيش نيبه بوچوونه کانم سه د له سه د مه به ست بپيکن، به لام هه ونيکه له و چه ندين هه و له ي تر، چونکه دهستوردانان له هه نديک قوناغدا کاري

دهسته جهمعیه و زۆربهی خه لکه روناکبیر و رۆژنامه نوس و یاسازانه کان و سیاسه تمه تداران به شداریده کهن له دارشتنیدا.

سه رهتا با له (دیباچه) وه دهستی بکه م، نه گهر بو دانانی یاساکان (أسباب موجبة) ببیت، ده شیت بو دستوریش (دیباچه) هه ببیت، نه گه ل جیاوازی نه همیه تی نه م دوانه دا. وشه ی (دیباچه) له به ره تا فارسیه و (تعریب کراوه) و به واتای (سه ره تای رازاوه) یان (پیشه کیه کی دلوخان)، نه م بواره دا دیباچه دل و گیانی ده ستوره و چه تری سه ریه تی و ده توانین به پالفته و ده رهاویشه یه کی به نده کانی ده ستوری له قه له مبه دین، له دیباچه دا هیما ی یاساکان و په یوه ندیبه کانیا ن و نه همیه ته هه میسه یبه کانیا ن ده رده که ون و جوړیک له پاساوی یاسایی فه رمی ده سه لمینن، دیاره له هه ندیک و لاتدا حساب کردن بو تیکستی دیباچه (ملزم) هه و له هه ندیک تریا به ته نیا وه ک ده قیک ی پیرو زو گرنگ مامه له ی له گه ل ده کریت. خو له هه ندیک ده ستوردا دیباچه هه ر نیبه یان چه ند رسته یه کی که مه.

دیباچه که ی ده ستوری هه ری می کوردستانی عیراق، نه گه ل خودی ماده کانی ده ستوره که دا، هه میسه یان له هه ندیک شویندا، به هیلیکی هاوته رییدا نارپون و لیکدا برده بن، نه وه ی که نیجگار نه مه ده سه لمینی شیوازی دارشتنی نه م دوو بابه ته یه، تیبینیه کانم له مهر دیباچه له م خالانه دا وه ده رده که ون:

۱) له دیباچه که دا هیچ هیما یه کی میژووی دیرین بو ره سه نایه تی کورد له م ناوچه یه دا به دینا که یان، لانیکه م نه گهر به چه ند رسته یه کی خه ست هیما بکرایه بو نه و ده وه تی میدیایه ی که رۆژانه له مارشی (نه ی ره قیب) دا ده گوتریته وه، یان یه که مین چا وکردنه وهی مروف له نه شکه وته کانی (شانه ده رو هه زار میرد و زهرزی)، یان به لانیکه م به چه ند رسته یه کی سفت و چر تیشک بخرایه ته سه ر ده رهاویشه نیگه تیغه کانی شه ری چاندییران و ریکه وتتنامه ی سایکس بیکو و سیقه رو دوا جار نوزان، ته نیا مه به ستم له م خاله، به ره په رچدانه وهی نه و عه ره به شو قینیا نه یه، که کورد له سه ر خا که که ی خویشی به غه واره و میوان ده زانن، ده ببیت بپرسین نه وه جو له که بو له دیباچه که یاندا (له (ته لود) تا (هولوکوست) هونبو یانه ته وه؟ یان میسریبه کان له دیباچه که یاندا له نه هرام و فیرعه ونه کانه وه ده ستییده کهن، یان له دیباچه ی فلیپیندا باسی (لا پو لا پو) کراوه، واته نه و پالته وانه فلیپینییه ی که به ته ور

(ماجه لان) له تله تكرد، ته نانه ت خودی دهستوری عیراقیش هه ر له یه كه م رسته وه شانازی به میژینهی عیراقیه كانه وه دهكات و دهئیت: (نحن أبناء وادي الرافدين، موطن الرسل والأنبياء ومثوى الأئمة وصناع الكتابة ورواد الزراعة ووضع الترفيم، على أرضنا سنّ أول قانون وضعه الانسان، وفي وطننا خطّ أعرق عهد عادل لسياسة الاوطان وفوق ترابنا صلتى الصحابة والأولياء ونظر الفلاسفة والعلماء وأبدع الأدباء والشعراء...)

واته به شیوهیه کی ناراسته و خو ناماژهیان به سو مه ری و بابلی و ئاشورییه کان کردوو که عه ره بیه نین؟! ده توانرا به م نه وهنده رسته یه و به خهستی باس له رابوردوی کورد بکرایه، به لام مه خابن نه کراوه و ده شیئت له داهاتوودا ئاور لهم بابته گرنکه بدریته وه، چونکه نه و دیباجه یه و انه گه یه نی که کورد هه ر له خو یه وه هه لتوقیوه و هیج مه رجه عیه تیکی میژووی نییه و له نه نفاله كانه وه دهستی پیکردوو؟!)

(۲) دیباجه که له پرووی دارشتن و ستاتیکیای شیوازه وه لاوازو ره کیکه، من وای بو ده چم که جگه له په له کردن، نه و براده رانه به کوردی بیریا نکر دو ته وه و پاشان نه و بیرو ناوه رو که یان ئاخنیوه ته چوارچیوهی زمانی عه ره بییه وه، که نه مه خو ی له خویدا کی شهی گونجان دینیته ئاروه، به تاییه ت له مامه له کردن له گه ل وشه و رسته دا. هه ربو نمونه (إزالة ما یربو علی أربعة آلاف وخمسائة قرية عن بكرة أبيها) لیردها مه به ست له (إزالة)، (حرق وتدمیر) ه، به لام ئایا (إزالة) وینای (تصور) نه و واتای کاو لکردن و سوتاندنه به جوانی ده به خشیته خوینهر؟!)

بیگومان نه خیر، ئایا (عن بكرة أبيها) هیزی نه وهی تی دایه که بییته چه تری دهستور؟! ئایا رسته ی (محررا لطاقت ابناءه لبناء) ره کی و بی پیز نییه؟ به تاییه ت (أبناءه لبناء) که دووباره بوونه وهی دوو وشه ی ئیجگار لیك نزیکن له پرووی پیته کانیا نه وه. رسته ی (إزالة ما یربو..... الخ) هه ر هه مووی به خسته سه ری (عطف)، چاوگ (مصدر) ته واوده بییت، وهك (تغییر، تهجیر، إجبار، ..... استخدام... ال)، به لام له نا کاوی کدا رسته ی (وساقت الالاف) دهكات به سه ریا، واته خوینهر تووشی لی کدا برانی ریتمی خسته سه ری (عطف) ی وشه کان ده بییت و له ری زمانی عه ره بیشدا نه م جو ره په یوه ندییه له نیوان رسته دا نییه، نه گه ر له جیاتی (وساقت)، (حیث ساقت) بوایه رسته که ئاهیکی به به ردا نه هاته وه. نازانم نه م ساده له وحیه له پای چی؟ نه م لاوازیه بو؟!)

٣) يه كيك له بنه ما زور پيوسته كان بو دارشتني نه م جوړه تيكسته گرنه، كورت بری و روونی گه ياندنی مه به ستو دووركه وتنه و هیه له ته مومژی، به لام مه خابن نه م دیباجه یه نه م بواره دا نه م مه رجانه ی نه هیناوه ته دی، سه یركه ن: ته واو كهری واتای (وتقدیرا منا.....) دواى حهوت دیر دیت كه ده كاته (فلقد) واته زهینی خوینه ر تا ده كاته (فلقد) له ساید دهرده چیت و وزه (انتباه) له نیوه ندی نه م حهوت دیرده دا په رتده بیته؟! نه م جوړه دارشتنه له ناست نینشایه كدایه كه سه ری سالان ماموستا بو خویندكاری دنوسیتته وه بو دهرچوون، نه ك نمره ی زور!

باشه (وتقدیرا) نه م (و) ه چیه و چ روئیک ده بینی و بو هاتووه؟ رسته ی (منحه الله لبني البشر من حق في الحرية) هه نه یه، ده بوو بگوترايه (مما منح الله بني بشر من حق في الحرية)، چونكه (منح) هه ر نه م دوو (مه فعوله) وهرده گریته و نابیتته سیان. نایا رسته ی (شهد التاريخ لها من مثل وتمثلت) دان نائنا كاته وه و نه م دوو وشه لیک نزیكه (مثل وتمثلت) به ته نیشته یه كه وه هه ستی جوانناسیمان ناروشینی؟

٤) زوربه ی خالبه ندیبه كانی وهك (پنت، فاریزه، :) له جیی خویدانیبه و نه مه ش ده بیته هو ی تیکدانی واتاو جوړیک له تیکه لاوبوون، به لام كاتیک سه یری دیباجه ی ده ستوری عیراق و خالبه ندیبه كانی ده كه یین، بو مان دهرده كه ویت كه نه وان پتر گرنگیان داوه و به داخه وه له پیش نیه وهن كه نه ده بوو و ابیت.

٥) نایا رسته ی (محرا لطافات أبنائه لبناء كوردستان وطنا موحدا للجميع)، وشه ی (لجميع) مه به ست له كی یه و ده شیت ته فسیری جیا جیای بو بكریت وه مه رجیشی نیبه هه مووی له به رژه وه ندی كوردبن نایا وشه ی (كوردستان وطنا موحدا) مه به ست له هه موو كوردستانه؟ وه تا چند له گه ل ده ستوردا دیتته وه؟! تكایه به وردی چاره سه ری نه م كیشانه بكن، چونكه (فره ته نویلی) بو دوق، سه رچاوه ی كیشه یه، به تاییه تی بو ده قی ده ستوری هه ری میك كه هینده دوژمنی شو قینی و سه رسه ختی ببیت و ناكریته حسابیان بو نه كریته و به خرا پترین نه ینگریان له قه نه م نه ده یین.

٦) له بواری ره وان بیژیدا (به لاهه) دیباجه كه ده سكورته و رسته و ده سته واژه كانی نه گونجاون به به راورد له گه ل دیباجه ی ده ستوری عیراقدا، دیاره كه ده لیم ره وان بیژی مه به ستم زمانی

داهینان و فەنتازیای خەیاڵ نییە ، بە ئکو بە پیۆزی و خوشرەویی تیکستە کە یە ، چونکە رستە ی لاواز خۆیندەنە وە ی جۆر بە جۆری بۆ دە کریت و ئە دوا جاردا هەر بە سەر خاوە نە کە ییدا دە شکیتە وە . وە ک ئە سەرە تادا گۆتەم ، ئە گەر هەر ئە بناغە وە دە ستورە کە بە عەرەبی نوسرا بیته وە ، دیارە بە کوردی بیریان کردۆتە وە و دوا جار بە عەرەبی دایانرشتوو وە ئە مە یە هۆکاری لاوازیە کە ، خۆ ئە گەر بە کوردی نوسرا بیته و دوا یی وە ریان گێرا بیته سەر زمانی عەرەبی دیارە عوزرە کە هەر قبۆل نییە .

ئە سەرە تادا ویستم بە زمانی عەرەبی بابە تە کە بنوسم ، بە لام ئە دوا یدا بریاری کورد ییدا ، یە کە م : ئە بە ر ئە وە ی کە ناحە زان ئە فرسە ت دە گەر یێن و با عە ییە ی خۆمان هەر خۆمان بیزانین . دوو وە م : مە بە ستی سەرە کی مەن چارە سەر کردنی بابە تە کە یە و سەر خستنی تە ئە ک ناو زان دنی ، چونکە ئە دە رە وە ی هەر ییم عە یی خۆمان هەر بە رە وە رۆ ی خۆمان دە کریتە وە و هە موشمان ئە ئاستیا بە ر پر سیارین .

(۱) مادهی دوو، کۆمه ئیك كیشهی له خۆی گرتوو، به تاییه تی له برگهی دوهمدا که ده ئییت ﴿ یتیم
 تحديد الحدود السياسية لأقليم كردستان ﴾ باعتماد تنفيذ المادة ۱۴۰ من الدستور الاتحادي
 ﴿، دهمه ویت بیرسم ئایا داریژهرانی دهستور هه ریمیان به ستۆته وه به مادهی (۱۴۰) وه، یان
 به پیچه وانه وه، به بۆچونی من به ستته وهی چاره نوی پانتاییه کی گه و ره به یاسای (۱۴۰) وه
 نه ده بوو به و تیکسته بوایه و حه ق وابوو مه به ستته که رونترو ده ستته و یه خه تر بوایه، جگه
 له وهش نه گهر بگوترایه ﴿ الحدود الادارية ﴾ پاشه کسه ی که متری تیدا ده بوو، له گه ل
 نه وه یشدا ﴿ تحديد الحدود ﴾ رسته یه کی ناسازو نه گهر بوتریت ﴿ ترسیم الحدود ﴾
 مه به ستته که پتر ده پیکیت و ره ساتر ده بییت. له لایه کی تره وه به هیهج شیوه یه ک باس له
 ناوچه کانی ﴿ بدره-جسان ﴾ نه کراوه، نه مه له کاتی کدا که (ی.ن.ک، پ.د.ک) ریکخراویان
 هه یه له م دوشاره دا، و نازانم هه ئویستیان چی ده بییت به رامبه ر به ریکخراوه کانیان؟! من
 نائییم داوای راسته و خۆی نه م دوشاره بکریت، چونکه له م ده رفه ته دا قبول ناکریت، به لام
 ده بوو به برگه یه ک باس له مادهی (۴) ی ده ستوری عیراقی بکرایه و بیه سترایه ته وه به
 به رژه وه ندیه نه ته وایه تیه کانی نه م دوشاره وه، به لایه نی که مه وه له بواری به کاره یانی زمان و
 که لتور و رونا کبیری هه وه. هه ندیک هه وائل و ده نگۆی نه وه هه یه، که گوایه له سه ر داوای به ریز
 عبدالعزیز حکیم ناوی نه م دوشاره لابه راوه له به ره نه وه ی نه وان ده یانه ویت نه م دوشاره بخه نه
 نیو سنوری ناوچه کانی فیدرالی داها توی خۆیانه وه؟! وه ک عه ره ب ده ئین ﴿ الشیئ بالشیئ
 یلنکر ﴾، حه زده که م له م بۆنه یه دا نه وه بیری خوینهر به ینمه وه که له سه ره ببه ندی ده نگدان
 له سه ر سیستمی فره بازنه یی و یه ک بازنه ییدا بۆ هه ئبژاردنی په ره له مان، به نده زۆر به
 په رو شه وه داوام له به ریز عبدالعزیز حکیم کرد که با نه وانیش له گه ل (هاوپه یمانی
 کوردستان) ده نگ بۆ سیستهمی یه ک بازنه یی بده ن و نه وه م بۆ رو نکرده وه که ئیمه ی
 هاوپه یمانی، فره بازنه یی زیانی گه وره مان ئی نه دات، به لام نه و-مه خابن- زۆریه توندی
 وه لامی دامه وه و وتی به رژه وه ندی ئیمه له فره بازنه یی دایه با بخریته ده نگدان، دیار بوو نه و
 ده یزانی نه وان زۆرینه ن و ده ییه نه وه، نه وه بوو بردیانه وه و ژماره ی هاوپه یمانیش له ۷۵

کورسییه وه بووبه (۵۸) ، چونکه له وسه رو بهندهدا واته دهورانی ﴿ الجمعية الوطنية ﴾ سوننه کان نه هاتبونه په رله مان وهک هیژیکی کارا . دیاره من ناتوانم ماف لهو بهرپزه بسه نه وه له سه ر نه و رایه ، چونکه جهقی خو به تی و بهرژه وهندی سیاسی خو ی دهویت ، به لام نه ی بو ئیمه به جاریک پایدۆز له م دووشوینه به یه کجاری بکه یین؟! هه رچه نده وهک گوتم ده توانرا له گه ل ناوه ینانی نه م دووشوینه دا باس له برگه کانی ماده ی (۴) ی دهستوری عیراق بکرایه بوئه وهی به لایه نی که مه وه مافه که لتوری و فیرکاریه کانی (التعليم) نه م دووشاره مسوگه ر بکرایه وله کیس نه چونایه . ههروه ها له ماده ی (۲) و برگه ی سییدا وشه یه کیان بیرچوو ه که نه ویش (عیراق) واته ﴿ لا یجوز تأسیس اقلیم جدید داخل حدود کردستان - العراق ﴾ .

(۲) له ماده ی یه که مدا هاتووہ ﴿ کردستان □ العراق اقلیم ضمن دولة العراق الاتحادية ، نظامه السياسي برلماني جمهوري ديموقراطي ﴾ چه زده که م نه وه بلیم وشه ی (په رله مان) فراوانتره له وشه ی (نیابی) ، واته په رله مان له دووبه ش پیکدییت ، وهک له بهریتانیدا هه یه ﴿ مجلس العموم ﴾ و ﴿ مجلس اللوردات ﴾ ، یان ﴿ مجلس النواب ﴾ وه ﴿ مجلس الاعیان ﴾ ، یان ﴿ الجمعية الوطنية ﴾ وه ﴿ مجلس الشيوخ ﴾ به پیی به کاره ینانی نه و وشه یه واته (برلمان) ، ده بوو له گه ل په رله مانی کوردستان ، مه جلیسیکی بالآتر وهک (الشيوخ) یان (الاعیان) ، دا به زرایه ، بو له نگه ر گرتنی نه و وشه یه ، له وه ده چییت جیاوازییان له نیوان نه و دوو وشه یه دا نه کردبییت .

(۳) له ماده ی (۳) دا گو تراوه (الشعب مصدر السلطة وأساس شرعيتها) ده بوو بگو ترایه (السلطات) ، چونکه مه به ست له هه رسئ ده سه لات ه که یه .

(۴) له ماده ی (۳) برگه ی دوومدا ، ده ئییت (لا ینتقص من سیادة و سمو دستور اقلیم کوردستان وقوانینه ولا یحد من صلاحیات سلطات الأقليم الواردة في المادة (۱۱۵) والمفكرة (ثانیاً) من المادة (۱۲۱) من الدستور الاتحادي تناول القانون الاتحادي أموراً ضمن الإختصاصات الحصرية للسلطات الاتحادية الواردة في المادة (۱۱۰) من الدستور الاتحادي وأموراً أخرى خارجة عنها) رسته ی (تناول) هاتووہ ، که نه شازه و ناگو نجییت له گه ل رسته ی پیشودا و هیج به یه کیانه وه نابه ستیته وه ، له کو تایی رسته که دا ده ئییت ﴿ وامورا اخرى خارجة عنها ﴾ رسته یه کی نادیاره و نازانین نه و شتانه چین! چه زده که م نه وه ش نه بویرم که رسته ی دهستوری

تۆكمه نابیت به نه ری (نه فی) ده ست پی بکات، نه وهی نه م بۆچوونه پشت راست ده کاته وه په رتوکی رځخراوی (UNDP) یه سه باره ت به دارشتنی ده ستور و یاسا.

(۵) ماده ی پینچ ده ئیت :- (یتکون شعب إقليم کوردستان من الکرد ، التركمان ، العرب ، الکلدان ، والسريان والاشوريين ، الأرمن وغيرهم ممن هم من مواطني إقليم كوردستان) دقبوو ﴿ واولعطف ﴾ له نیوان ﴿ الاشوريين ، الأرمن ﴾ دابنرایه ، چونکه دانه نانی نه و (و) ه نه وه ده سه لمینیت که اشوری و ارمنی یه ک نه ته وه ن و هر نه مه شه که هه ردوو نه ته وه که ی توره کردوو ه نه م ده ستوره و فشاریان بۆ هیناوه .

(۶) ماده ی (۶) له ماده ی (۲) ده ستوری عیراقی ده قواده ق وهرگیراوه ، به تاییه ت برکه کانی (۱ ، ۲ ، ۳) خویندنه وهی ماده که به وردی تیکه ل و پیکه ئیه ک ده ورژنییت ، چونکه هه ندیک جار پرسه بنه ره تیه کانی دیموکراسیه ت به واتا فراوانه که ی ، له گه ل هه ندیک له ده سه واژه کانی نه حکامی ئیسلامدا به هیلیکی هاوته ربیدا نارۆن و به ریه ک ده که ون ، دیاره یاسا بنه ره تیه کانی دیموکراسیه ت به ته نیا هه ر هه ئبژاردن نیه واته هه ر (وامرکم شوری بینکم) نیه ، به ئکو کۆمه ئیک نازادی و هه ئسوکه وت و تیکه لای هه ردوو ره گه ز و ..... هتد . هه ر بۆ نمونه هه لگه رانه وه له ئاینی پیروزی ئیسلام و چوونه سه ر دینیکی تر له ئیسلامدا ﴿ رده ﴾ یه و حوکی تا کوشتنی له سه ره ﴿ یاایها الذین امنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله بقوم یحبهم ویحبونه اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین ﴾ هه روه ها پیغه مبه ر (د . خ) ده فه رمویت ﴿ من بدل دینه فاقتلوه ﴾ برکه ی نه م ماده یه جاریکیتز له گه ل ماده ی (۱۹) برکه ی (۹) دا تیکه ل ده بیته وه . له به رنه وهی له ۷۰٪ ی مالیزییا موسوئمانه و نه وی تریشی بوزی و ئاینه کانی تره ، ده ستوری نه و ولاته ده ئیت هه ر موسوئمانیک بجیته سه ر ئاینی بوزی ، ره گه زنامه ی مالیزیی لیده سه نریته وه ، به لام نه گه ر بوزیه ک موسوئمان ببیت ئاساییه ، ئاین گۆرین له هه ندیک رژیمی دیموکراسیدا به نازادی بیرورا و عه قیده حساب ده کریت و سزای له سه ر نیه ، لییه دا پرسیاریک خوی ده سه پینیت ، ئایا لیژنه ی پیاچونه وهی ده ستور له په رله مانی کوردستاندا نیه ؟ ئایا په رله مانتاره کورده کان به وردی یاساکه ناخویننه وه ؟ چه زده که م نه وه به خوینهر بلیم که لیژنه ی دانانی ده ستوری عیراق (۵۵) که س بووه ، که نوینهری هه موو گروپ و لایه نه سیاسییه کانی تیابوووه ، جگه له م ژماره یه ش (۲۰) نه ندایم تری

نوینەری ئەو لایەنەکانی کە لە (الجمعیە الۆگنیە) دا نەبوون هینراونەتە لیژنەکەووە بە هاوکاری هەموویان ئەم دەستورەیان فەراھەم هیناوە! ئەز نازانم ژمارەکی ئەو بەرێزانەکی کە دەستوری کوردستانیان داناوە چەندبوون و ئایا پیکهاتەکانیان نوینەرایەتی سەرچەم چینی و توێژ و لایەنە سیاسییەکانی کوردستانیان کردوو؟! بە ئەوەش نەبۆیەم کە مادەکی (٦) هیمای نھینی ئەوتۆی تێدایە کە جیاوازی هەیه لەنیوان پراکتیزەکردنی سیستەمی دیموکراسی و ئایینی ئیسلامدا، بەلام دانەرانی ئەم دەستورە دەرەقەتی چارەسەرکردنی نەهاتون و بەتیکەل و پیکەلیبەووە بەجیانیھێشتوووە لەمەشدا پشتیان بە دەستوری عێراق بەستوووە بیئەوێ ئەووە رەچاوە بکەن کە ئەو بەرگەبەھی دەستوری عێراقیش توشی هەمان کیشە بوووە دەبیت چارەسەربکریت.

(٧) ماددەکی حەوت دەبیت (لشعب کوردستان / العراق الحق في تقرير مصيره بنفسه ، وقد اختار بإرادته الحرة أن تكون كوردستان □ العراق إقليمياً اتحادياً ضمن العراق طالما إلتزم بالنظام الديموقراطي البرلماني التعددي ....) ئەم بەرگەبەھی دا جۆریک لە دابراوە هەستییەکریت لە نیوان فۆرم و مەبەستدا، خوینەر بۆی هەیه بپرسیت بکەری (فاعل) فیعلی (الترزم) بۆ بەغدا دەگەریتەووە یان هەریم؟ هیچ پاساوێکی (مسوغ) (بونیاتگەرایی) بەنگەدار نیبە کە بۆ کامیان دەگەریتەووە، ئەگەر بۆ بەغدا بگەریتەووە دەشیت بلیین جۆریکە لە بزربوون لە نیوان هەرەشە و خۆبەدەستەووەدانا، دەقی دەستوری پتەوو توکەمە ئەم جۆرە حالەتەدا دەبیت قەگەکی و داخراو بێت، چونکە تیکستی ئەم جۆرە خویندەنەووەی جیاوازی بۆ دەکریت و ئە نە نجامدا دوژمنانی کورد بەسەر خۆماندا دەشکیننەووە، بەتایبەت ئەم دەستورە کوردستان کە لەرزوتای ئە دوژمنە شۆقینییبەکان هیناوە و نابیت بە موو پاساویان بدەین.

خوینەرانی هیژا ئە رووداوێکی نزیک ئاگاداردەکەمەووە کە چۆن لابرەنی (The - ال) ئە ریکەوتننامەکی نیوان عەرەب و ئیسرائیل دا بوووە هۆی مانەووەی ناوچەکی (گابا) ی سینا بەدەستی ئیسرائیلیووە بۆ ماوەکی دەیهەا ساڵ.

دەقەکە ئە رەشوووەکەدا بەم جۆرە نووسرابوو: ((الانسحاب الكامل من الاراضي المحتلة من قبل اسرائيل في حرب ١٩٦٧))، بەلام کە دەقەکە تەبیبیزکرایەووە بەم جۆرەکی لێهات: ((الانسحاب الكامل من اراضي محتلة.....الخ))، دەقی لاوازو ناتووکەمە بە چەندین مانا راقە دەکریت و لیکدەدریتەووە، زۆر نزیکە ئەووەی عەرەب و ئیسرائیل، ساختە و فریودان

بووبیت، به لام ئیمه به دهستی خومان بو به دهقیکی لاوازی فرهمانا دهستوری خومان
بنووسینه وه؟!

(۸) مادهی (۸) برگی (۲) رسته که به (لا) ی نه ری دهستی کردوه (لا تگون المعاهدات
والإتفاقیات التي تبرمها الحكومة الاتحادية ...)، ئەم (لا) یه، لای گه وره یاساناسه کان
گونجاونییه، ئەوانه ده ئین رسته ی یاسای توکمه ده بییت به نه ری (مثبت) دهستی بکات نه ک
نه ری (نفی) که واته رسته که ده بییت به م شیویه بییت ﴿ المعاهدات والاتفاقیات التي تبرمها
الحكومة الاتحادية مع الدول الاجنبية غير نافذة... ﴾ ، با نه وهش نه بویرم که وشه ی (بحق)
له و شوینه دا هیند نه گونجاوه و نایاساییه که چیژی قانون ناسی ده روشینی، به لایه نی
که مه وه بگریت به (فی) واتاکه با شتر ده دات به دهسته وه.

(۹) مادهی (۸) برگی (۴)، (ترفع الاتفاقية التي تبرم بين إقليم كردستان وحکومات الدول
الأجنبية الى الحكومة الاتحادية لأستحصال موافقتها ولا تكون الاتفاقية نافذة إذا رفضت
الحكومة الاتحادية الموافقة عليها لأسباب دستورية وقانونية) ئەم په ره گرافه ئە نجامی
نه داوه به دهسته وه، پیویستی به ته واو کردن هه یه و پرسیاریکیش ده روژی نی، که بیچه وان ه ی
مانای تیکسته که یه، نه ویش: ﴿ اذا رفضت الحكومة الاتحادية الموافقة عليها لاسباب غير
دستورية وقانونية؟! ﴾، ده بوو وه لامه که شه ئە وه بییت که سکا لا ده بریته بهر (المحکمة
الاتحادية) . با پرسیاریکی تر بوروژینم: باشه که ئەو ئیتیفاقیییه نیوان هه رییم وه وه له ته
بیانییه کان ناقانونییه، بوچی به رزیده که نه وه بو حکومت له به غداد؟ که واته هه ره له
سه ره تاوه حکومتی هه رییم خو ی خو ی به هه له دا بردوه وه به بوچونی من ئەم برگیه ده بییت یان
لابریت، یان چاره سه ریکی یاساییانه ی بو بدوژیته وه. رسته ی ﴿ ترفع الاتفاقية ﴾
سیمایه کی روژنامه گه رییا نه ی هه یه و بو ده ستور ناشیت، ده بوو بوترایه ﴿ تعال ﴾.

(۱۰) مادهی (۹) برگی (۱) و (۲)، وشه ی ﴿ التكافؤ والتناسب ﴾ پیکه وه پابه ندن به دابه شکردنی
داهاتی عیراق، واته عیراق ده بییت بره به شه ی کوردستان بدات ، به ریژه ی ﴿ التكافؤ
والتناسب ﴾ ئەم رسته یه هه له یه چونکه ﴿ تكافؤ ﴾ یه کسانییه ﴿ الكفاءة: حالة يكون بها
الشيء مساويا لشيء آخر ﴾، به لام ﴿ تناسب ﴾ ریژه یه، بو نمونه کوردستان ریژه ی ۱۷٪
ی بودجه وه رده گریت. راستکردنه وه ی ئەم حاله ته به دوو شیوه ده گریت:
۱- یان نه وه تا (التكافؤ) لابریت.

٢- یان بوتریټ (التکافؤ النسبی).

نازانم چۆن په‌رله‌مانی کوردستان له‌م خالانه‌یان نه‌کۆلیوه‌ته‌وه‌و شروقه‌یان نه‌کردووه.

(١١) مادده‌ی دوانزه ده‌بیټ :- (لایقیم کوردستان استناداً الى الفقرة خامساً من المادة ((١٢١)) من الدستور الاتحادي قوات ((بيشمركة)) دفاعية لحراسة الإقليم تنظم تشكيلاتها و مهامها بقانون ولا يجوز تشكيل ميليشيات مسلحة خارج نطاق القانون ، نه‌گه‌ر له‌جیاتی (لا يجوز) بوترایه (یمنتع) زۆر به‌هیزتر ده‌بوو، جگه‌ له‌وه‌ش نه‌و دیوی تیکسته‌که‌ نه‌م واتایه‌ هه‌لده‌گریټ ﴿يجوز تشكيل ميليشيات مسلحة في نطاق القانون﴾، به‌لام، نایا نه‌مه‌ ده‌بیټ؟ گه‌ره‌که‌ چاره‌سه‌ی نه‌م ده‌قه‌ به‌ وردی بگریټ، چونکه‌ دروستکردنی میلیشیا حاله‌تیکی ترسناکه‌ و پێویستی به‌ ره‌زانه‌ندی په‌رله‌مان هه‌یه‌ و نابیټ هه‌روا به‌ سانای تپیه‌ریټ، ده‌بیټ ده‌قیکی زۆر روون بیټ و به‌بی ره‌زانه‌ندی ٢/٣ ی په‌رله‌مان میلیشیا دروست نه‌بیټ. چونکه‌ دروستکردنی میلیشیا په‌یوه‌ندی به‌ باری نانساییه‌وه‌ هه‌یه‌.

(١٢) له‌ کۆتایی ماده‌ی (١٤) دا ده‌سته‌واژه‌ی ﴿وفق الضوابط التربوية﴾ هاتوو، نه‌م ده‌سته‌واژه‌یه‌ له‌ فۆرمی رۆژنامه‌وه‌ نزیکتره‌ وه‌ک له‌ به‌ندی یاسایی، جگه‌ له‌وه‌ش پره‌ له‌ ته‌م و مژو ده‌توانین بلیین ده‌قیکی کراوه‌یه‌ و ته‌فسیری زۆر هه‌لده‌گریټ و هه‌رگیز بو‌ ده‌ستوریش ناشیټ.

(١٣) له‌ ماده‌ی (١٤) بره‌گه‌ی (٣) دا هاتوو که‌ هه‌ریمی کوردستان پابه‌نده‌ به‌ پیا‌ده‌کردنی ماده‌ی (٤) ده‌ستوری عیراق، به‌لام مه‌خابن له‌ ماده‌ی (٤) بره‌گه‌ی (١) ی ده‌ستوری عیراقدا ناوی زمانی (نه‌رمه‌نی) له‌ هاوشانی زمانی تورکمانی و سریانی‌دا هاتوو، که‌چی له‌ ماده‌ی (١٤) بره‌گه‌ی (٢) ی هه‌ریمی کوردستاندا زمانی (نه‌رمه‌نی) لابراره‌، واته‌ لایداوه‌ له‌ ده‌ستوری عیراق و نه‌مه‌ش نابیټ، پاساوی نه‌م هه‌له‌یه‌ ده‌شیټ غه‌فله‌تی براده‌ران بیټ (سبحان من لا یخگا)!

(١٤) ماده‌ی (١٣) ده‌بیټ رسته‌ی ﴿لا يجوز﴾ بگۆریټ به‌ (یمنتع) چونکه‌ رسته‌ی نه‌ری (نفي) بو‌ ده‌قی ده‌ستوری نه‌شیاوه‌ وه‌ک له‌ پێشدا باسه‌مانکرد، له‌وانه‌یه‌ پاساوی براده‌ران نه‌وه‌بیټ که‌ بو‌ له‌ ده‌ستوری عیراقدا هاتوو؟! دیاره‌ له‌ویشدا هه‌ر به‌ نه‌شیاو داده‌نریټ.

(١٥) ماده‌ی (١٥) نه‌گه‌ر له‌جیاتی ﴿مع تشجيع وتبني﴾ بوترایه ﴿یشجع ویتبني﴾ پاراوتر ده‌بوو، بو‌ئه‌وه‌ی رسته‌یه‌کی فیعلی بخریټه‌ سه‌ر رسته‌یه‌کی فیعلی وه‌ک خوی. له‌ لایه‌کی تره‌وه‌

رستهی ﴿ ولا يجوز الاحتكار الا بقانون ﴾ رستهیه که بۆ چوونی فره هه ئده گریت به تاییه تی وشه ی (الاحتكار)، ده شیت بدریته پال هه ردوو جوړه که ی به ره مهینان (العام والخاص) وه هه روه ها بدریته پال (التنمية الاقتصادية)، دیاره له م حالته ته ره هایه دا ده ولته ت به ئاره زووی خو ی به سه ر هه موو بواره کاندای زانده بییت و ده توانیت ﴿ احتكار ﴾ بکات، هیوادارم چاره سه ری نه م رسته یه به وردی بگریت، چونکه ده رهاویشته ی باشی نابیت بۆ هه ری می کوردستان و که رتی گشتی (القطاع العام) بره و پیده دا، که سه رچاوه ی گه نده ئییه .

١٦) ماده ی شانزه ده ئیت :- (على جميع سلطات الاقليم في ضوء مسؤوليتها حيال الاجيال الحالية واجيال المستقبل واجب حماية البيئة والمقومات الأساسية للحياة والبيئة الطبيعية والبشرية في إقليم كردستان وينظم القانون كيفية إنشاء المناطق المحمية والبرية والمنتزهات الطبيعية والحدائق العامة بقصد حماية الطبيعة والحياة البرية والحيوانات والنباتات الطبيعية والبراري وإبقائها في حالتها الطبيعية وعدم السماح بإقامة المباني أو أي نشاط آلي فيها) ئیره دا دا ده شیت هه ندیك گۆرانکاری بگریت : له جیاتى ﴿ مسؤوليتها ﴾ بوتریت ﴿ مسؤولياتها ﴾، جگه له وهش وشه ی ﴿ واجب ﴾ زیاده یه و ده بییت لابریت، که واته رسته که وای ئیدیت : ﴿ على جميع سلطات الاقليم في ضوء مسؤولياتها حيال الاجيال الحالية والمستقبلية حماية البيئة ﴾، با ئه وهشم بیرنه چیت که وشه ی ﴿ أجيال ﴾ ی دووه میس زیاده یه و ده بییت لابریت. سه رباری هه مویشی عه رب ده ئیت ﴿ على ضوء ذلك ﴾ و نائیت ﴿ في ضوء ذلك ﴾. نه م وشه زیادانه ی که هیامام بۆ کردن له بواری ره وان بیژیدا عه رب پییده ئیت ﴿ الإطالة ﴾ چونکه هیچ واتایه کی نو ی نابه خشیت، دیاره ﴿ الإطالة ﴾ هه رگیز ﴿ الإطناب ﴾ نابه خشیت و نه مانهش به لگه ی ساده له وحی دانه رانی ده ستوره .

١٧) ماده ی (١٧) ده شیت سی گۆرانکاری تیا بگریت :

- أ- رسته ی (وينظم) ، واوه که زیاده یه و ده بییت لابریت.
- ب- له جیاتى (الاجيال الحالية والمستقبلية) وشه ی (الشعب) دابنریت کورت و ره ساتره .
- ج- بۆچی دوو جار بوتریت (المياه الجوفية) و (المياه السطحية) ، باشتروابوو بوترایه ﴿ المياه السطحية والجوفية ﴾ ، ده فه کانی ده ستور گه ره که پوخت و کورت و واتای پراو پر بدن

به دهسته وه، نهك دريژكردنه وهى بيتام و وهرسكه ر. ده مه وييت بيرسم نايا په رله مان
چاوديريكه رى زمانه وانى و نحوى نيه؟!

١٨) مادهى (١٨) بركهى (٣) ده ئييت (تنطبق الحقوق الأساسية للشخص الطبيعي في هذا
الدستور على شخص المعنوي أيضاً داخل إقليم كوردستان إذا كانت طبيعته قابلة لذلك)،
رستهى ﴿ اذا كانت طبيعته قابلة لذلك ﴾ هه رگيز رسته يه كى ده ستور ناميز نيبه و وشهى ﴿
طبيعته ﴾ چه ندين ته فسيري جيا جيا هه لده گريت، نهك هه ر نه مه ش، نازانين نه و ﴿ ها ﴾ يه
كه لكاه به (طبيعته) ده شييت بو هه ردوو شه خسه كه بگه ريته وه، واته (الشخص الطبيعي) و
(الشخص المعنوي)، نازانم نه م په شوكان و تاك و فيقيه بو؟! چون ده ستور به و هه موو گرنگيه
به و دهرده ده برييت؟!

١٩) مادهى (١٩) بركهى (٧) ده ئييت (لكل شخص الحق في احترام حياته الخاصة والعائلية
والمنزلية وجميع إتصالاته وتتمتع المساكن وما في حكمها بحرمة ولا يجوز إنتهاكها أو دخولها
أو تفتيشها أو مراقبتها إلا بموجب القانون وبناء على أمر قضائي كما يحظر تفتيش أي شخص
أو ممتلكاته دون مسوخ قانوني) نه م بركه يه ده شييت گورانكارى تيا بكرت ﴿ ولا يجوز
انتهاكها أو دخولها أو تفتيشها أو مراقبتها الا بموجب القانون وبناء على أمر قضائي ﴾،
ده توانين ﴿ وبناء على ﴾ لابه رين و بليين ﴿ أو أمر قضائي ﴾، هه تا رستهى ده ستور كورتتر
بييت گونجاوتره.

٢٠) مادهى (١٩) بركهى (٨)، ده ئييت: ﴿ لكل شخص الحق في الزواج وتكوين الاسرة ولا يجوز
إبرام عقد الزواج الا برضى طرفيه رضاه لا إكراه فيه)، نازانم دووباره بوونه وهى ﴿ رضى ،
رضاء ﴾ كه له ره گه زدا يه كن دان نالبوونه وهى تييدا يه يان نا؟ گونجاوه يان نا؟ بو رزگار بوون
له و دوخه ده بيت بوتريت ﴿ ولا يجوز عقد الزواج برضى لا إكراه فيه للطرفين ﴾

٢١) مادهى (١٩) بركهى (٩) ده ئييت :- (لا إكراهة في الدين ولكل شخص الحق في حرية الدين
والعقيدة والفكر والضمير)، جارى به ر له هه رشت (وى سه ره تاى رسته كه زياده يه، من
تينانگه م ﴿ الحق في حرية الضمير ﴾ چيبه و واتاى چى ده گه يه نى و كهى له عه ره بييدا شتى وا
هه يه؟ پيناسهى ﴿ الضمير ﴾ كه لى لق و پوپى ليده بيته وه و هيجيشيان بو ئيره ده ستنادن،
براده رانى ﴿ ده ستور نوس ﴾ سوډيان له مادهى (٤٢) ي ده ستورى عيراق وه رگرتوو وه ده قى
نه وييان هيناوه بو مان.

تۆبلیی ئەو نەزانن کە گواستنەوی هە ئە هەر سەرچاوەیە کە وە بیّت هەر هە ئە یە !!
من ئەمە بە جوړیک ئە خۆماندوو نە کردن و پشتبەستن بە تیکستی خە ئکی ترو نە گەران بە دوای
دەقی بە پیژو پر مانا و بە برشت دەزانم.

٢٢) مادهی (١٩) بڕگە ی (١٠) دەئیت: ﴿ لكل شخص الحق في حرية التعبير ويجب ضمان حرية الصحافة ووسائل الرأي والاعلام الاخرى وتعدديتها ولا ينسحب هذا الحق على التشهير أو التجاوز على حقوق الغير أو إهانة مقدساتهم الدينية أو التحريض على العنف أو الترويج على الكراهية بين مكونات شعب كوردستان /العراق ﴾، ئەم رستە یە دا پە ئە پە ل و بی سەر و بە ریبە کی فرە دەردە کە ویت:

(وسائل الرأي) مانای چیبە و چی دەگە یە نیت؟

ئە گەر مە بە ست ئە (وسائل الرأي) دەزگا و ریکخراوە کانی ﴿ راپرسیی ﴾ بیّت، دە بیّت بە روونی با سبک ریت.

(الاعلام الاخرى) زۆر بوار دە گریتە وە، هەر ئە نوسینی سەر دیوارە وە هە تا نە شەری قوتاً بخانە و ئە نتە رنیت و ریکلام و ..... هتد، دە بیّت ئە مە ئامازە ی بۆ بک ریت.

رستە ی ﴿ ولا ينسحب هذا الحق عند التشهير ﴾ کە ی رستە یە کی یاسا ئامیزە و ئە م پە ئە پە ل و خۆ سە غلە تکر دنە بۆ؟ با ئە و شەم بێر نە چیت کە بپرسە (هە م) ی لکا و بە ﴿ مقدسات ﴾ بۆ کی دە گە رپیتە وە؟ تە نیا شوینیک کە بۆ ی بگە رپیتە وە (الغير)، وشە ی (الغير) جوان نییە، چونکە (غير) وە ک ئە کتیبی (النحو الوافي / ج٣ / ص٢٥) دا هاتوو: ﴿ من الالفاظ المتوغلة في الابهام ﴾، وە ئە شیوە ی ئیزافە دا وە ک (غيرهم غير المغضوب عليهم) نزیک دە بیّتە وە ئە ناسراو ﴿ معرفة ﴾، بە لام هەر گیز (الـ) نایکات بە ناسراو، زۆر بە ی هەرە زۆری گرامەر ناسە عەر بە کان دە ئین (الـ) ناچیتە سەری و ئە گەر ئە هە زار جارا جاریک بچیتە سەری نایکات بە (معرفة)، من نازانم بۆ لیزنە ی دە ستور وشە ی ئە م جوړە ی بە کار هینا وە؟ هە قالینە ئایا ئە مە راستە؟ بۆ دە ستوری مبللە تیکی تازە بە خۆ دا هاتوو بە و دە رده دە بە ن؟ ئایا ئە گلە یی ئە وە کانی ئیستا و دا هاتوو ناترسن؟ ئایا مبللە تی کورد بە و هە موو قوربانییە وە ئە وە ناهینتی کە تۆزی خۆ تانی بۆ ماندو کە ن؟

٢٣) مادهی (١٩) بڕگە ی (١٣) دە بیّت ئە م دوو وشە یە ی بخریتە سەر ﴿ الفكرية والثقافية ﴾ واته ﴿ واستثمار مواهبهم في التنمية الاقتصادية والاجتماعية والعلمية والفكرية والثقافية ﴾

﴿ تۆبلیی فیکرو رؤشنبیری لای داریژهرانی دهستوره که گرنگ نه بییت؟! دهنا بو له بیریان ده چییت؟! ﴾

(۲۴) مادهی (۱۹) برگهی (۱۵) ده بییت: ﴿ الفن والادب والبعوث العلمية حرة من القيود ﴾ نهم واتایه پیویستی به به لگه نیه و ده میکه سه لیئراوه که داهیئان به بی نازادی نایه ته گوری، له لایه کی تره وه نهم تیگسته نیجگار شاش و بی پیزه و عه رهب بو بابه تی گرنگی وه که دهستور هه رگیز رسته ی وا لاواز به کارناهیئیت.

(۲۵) مادهی (۱۹) برگهی (۱۷) ، یه که مین ده بییت :- (لكل شخص الحق في حرية التجمع وتشكيل الجمعيات والروابط والاتحادات وتسعى سلطات الأقليم لتعزيز دور منظمات المجتمع المدني واستقلاليتها ، كما إن لكل شخص الحق في التطاهر والأضراب السلمي وفق القانون) ده بییت وشه ی ﴿ السلمي ﴾ بکریت به ﴿ السلمین ﴾ چونکه سیفه تی (تظاهر، إضراب) ه. (۲۶) مادهی (۱۹) برگهی (۱۷) دووهم ده بییت (تحظر الجمعيات التي تتعارض اهدافها أو أفعالها مع أحكام هذا الدستور والقوانين أو تتخذ موقفاً مضاداً للتعايش السلمي والتقارب بين المكونات القومية أو الدينية لشعب كردستان / العراق) ، ده بییت وشه ی ﴿ والقوانين ﴾ لابریت، چونکه وشه ی دهستور گشتگیرتره له (قوانین) و به دایکی یاساکان داده نریت وه ده بییت (أو) بکریت به (و) ، واته رسته که وای لیئیت:

﴿ تحظر الجمعيات ..... مع أحكام هذا الدستور وتتخذ..... الخ ﴾ هه رووها له جیاتی وشه ی ﴿ والتقارب بين المكونات القومية ﴾ (التألف) وه (التأخي) گونجاوتره.

(۲۷) مادهی (۱۹) برگهی (۱۸) یه که مین : ﴿ واحترام علم كردستان ونشیده الوطني ﴾ ، براده رانی دهستورنوس، وشه ی ﴿ شعار ﴾ یان له بیرچووه، که ده بییت بخریته سهر (علم، نشید) واته (واحترام علم كردستان ونشیده وشعاره الوطنيين) ، هه رچه نده به داخه وه تا نیستا بو نه شید و شعار هیچیان بو نه کراوه و نهمه ش نیجگار که مته رخمی په رله مان نیشانده دات.

(۲۸) دهستی کردنی رسته ی یاسایی به هییز باشتروایه به نه ری ﴿ نفی ﴾ واته (لم / لا / لم / لن / لا) دهستی نه کات، واته مادهی (۱۹) برگهی (۱۸) دووهمین ، : (لا يجوز) ده بییت بکریت به (يحظر).

٢٩) مادهی (١٩) برکەهی (١٨) سیههه دهئیت : (يعتبر الحزب الذي يسعى من خلال أهدافه أو

نشاطه .....) رستهیهکی لاوازهو یاساناسه میسرییهکان دهئین وشهی (يعتبر) بۆ بواری

دهستور لاوازهو نابیت به کاربهینریت، جگه له وهش دهقه که هه ر نامه فهوم و برست لیبراو.

٣٠) مادهی (١٩)، برکەهی (١٨) پینجه مین ، : رستهی (وتلتزم سلطات إقليم كردستان بمحاربة

الأرهاب بجميع أشكاله والعمل على حماية أراضي الإقليم من أن تكون مقرا أو معبرا أو ساحة

لنشاطه) رسته که لاوازهو دهبیت (لنشاطه) لابریت و بکریت به (لنشاطه الارهابي).

٣١) مادهی (١٩)، برکەهی (١٨) شه شه مین دهئیت :- (على الحزب أن يعلن عن موارد ومصادر

تمويله وكيفية التصرف بها للسلطة المختصة قانوناً)، رسته که لاوازهو به هوی به هه له

به کارهینانی (قانون)، دهبیت بکریت به (وفق القانون).

٣٢) مادهی (٢٠)، برکەهی ٢: دووه مین دهئیت (تحظر جميع أشكال التمييز) یه که مین وشه

هه له یه ﴿ تحظر جميع ﴾ دهبیت بوتریت ﴿ يحظر ﴾. وشه و (مكوناته) دهبیت بکریت به

(مكوناتها) چونکه نهو (ها) یه بۆ کوردستان دهگه ریته وهو ناوی ولات و خیل، دهشی به میننه

یان نیرینه به کاربهینریت، به لام له به ره وهی له هه موو شوینه کانی نه دهستوردا به میننه

به کارهاتوو، نابیت لیبردا لهو هیله ده ریچین.

ههروهه رستهی ﴿ ولا يمنع مبدأ المساواة تصحيح آثار وتبعات الظلم الواقع في الماضي

من قبل أنظمة الحكم السابقة بحق مواطني كردستان-العراق ومكوناته القومية والدينية

واللغوية ﴾ رسته یه کی لاوازهو تا سنوریک نامه فهومه، نه وهی که جیی بۆ چونی جیاواز له

واتای نه دهستوردا ده کاته وه: نه بونی دنیا ییبه نه وهی که نایا ﴿ مبدأ المساواة ﴾ بکه ری

فیعلی ﴿ يمنع ﴾ ه، یان ﴿ تصحيح ﴾ ه ؟ بهو هیوا یه کی چاره سه بکریت، حه زده که م

نه وهش وه بیر بهینمه وه که دهستوری عیراق به وردی ﴿ سه رو بۆرو ژیری ﴾ بۆ هه موو نهو

وشانه کردوو که جیگای دوودئییبه و نازانم نه دهستوری خومان بۆ وا به شپرزهی

به رچاوده که ویت؟ بۆ سه رو بۆر بۆ وشه کانی نه کراوه، نه م که مته ر خه میه بۆ؟

٣٣) مادهی (٢٢)، برکەهی دووه مین ﴿ يحظر حجز أي شخص ولا يكون التوقيف أو الحبس أو

السجن الا وفقا للقانون ﴾ دهبیت رستهی ﴿ لا يكون ﴾ بگوریت به ﴿ لا يحصل ﴾، چونکه وهک

له سه ره تادا گوتم فیعلی نا قیسی ﴿ كان / يكون ..... ﴾ نهو کاته ی که دهبیتته کرداری

سه ره کی له رسته دا، هیزی رسته که که مده کاته وه، باشتر وایه بگورین به (لا يحصل)، ههروهه

﴿وفقا للقانون﴾ بکریت به ﴿وفق القانون﴾، له راستیدا رسته که هر هه مووی پیوستی به دارشته وه هه یه، چونکه نالۆزو ره کیکه.

(۳۴) مادهی (۲۲) دوو برگی (۹، ۱۰) ده بیته له جیاتی ﴿لا يجوز محاكمة﴾ بوتریت ﴿لا تجوز محاكمة﴾ یان (تمنع محاكمة).

(۳۵) مادهی (۲۴)، برگی (۵) رسته یه کی لاوازه و واتای پر به پر نادات به دهسته وه: ﴿للعامل الحق في أجر متساو على العمل المتساوي﴾، تکایه چاره سه ری بکه ن و عه رب هه رگیز رسته ی وا لاوازی نه و توه.

(۳۶) مادهی (۵۳)، برگی (۳)، نه م تیکسته ده شیته خویندنه وه ی جیا جیای بو بکریت: ﴿تشریح القوانين في اقليم كردستان ويشمل ذلك تعديلها أو إلغائها﴾، به هیج شیوه یه که هه لوه شان وه، و اتا (إلغاء)، ناکاته (تشریح) که دروستکردنه، ده بوو نه م برگی به بکرایه به دوو به شی جیا واوازه وه.

(۳۷) نه گه ره له روانگی نه م ده ستوره وه سهیری ده سه لات بکه ین ده بینین تیکه نه یه که له یاسای په رله مانی و سه روکایه تی و زور جاریش په رله مان خراوته په راویزی سه روکایه تی به وه، نه م حالته ته له نیستا و داهاتوودا کاریگه ری ترسناکی ده بیته بۆسه ر به ریوه بردنی و لات. له مادهی (۵۳) برگی چواره مدا هاتوو که په رله مان ده توانیته به ۲/۳ ی نه ندانمان له سه روکی هه رییم بیچیته وه، له هه ندیک حالته تدا وه: ﴿إتخاذ إجراءات الاتهام لرئيس إقليم كردستان أو نائبه بموافقة ثلثي أعضاء البرلمان وذلك على أساس الحث في اليمين الدستورية أو انتهاك خطير للدستور، الخيانة العظمى، الحث في اليمين الدستورية﴾، به ره هه رشت ده بیته وشه ی ﴿خطير﴾ لا بیریته بو؟ چونکه نه گه ره سه روک (انتهاك) ی ده ستوری کرد به لام ﴿خطير﴾ نه بوو، نیتر نابیته لیپیچینه وه ی له گه ل بکریته؟! دياره نه مه جوریکه له چاو پۆشین! له ده ستوری عیراقیشدا وشه ی ﴿خطير﴾ نییه و نازانم نه مه ی خو مان بو نه و چاو پۆشین ی کردوو؟! له لایه کی تره وه بو ۲/۳ ی په رله مان رازی بی و بو ﴿الاجلیة المطلقة﴾ نه بیته، وه که له ده ستوری عیراقدا هاتوو، دياره ۲/۳ ده کاته (۷۲) ده نگ به لام ﴿الاجلیة المطلقة﴾ ده کته (۵۶) ده نگ، هه ربو نه وه ی که خوینه ر راسته وخو به راورد له نیوان ده ستوری عیراق ده ستوری هه ری می کوردستاندا بکات، مادهی (۶۱)، برگی (۶)، لقی (أ، ب) ی ده ستوری عیراق ده بیته:

أ- مساءلة رئيس الجمهورية بناء على طلب مسبب بالأغلبية المطلقة لعدد أعضاء مجلس النواب.
ب- إغفاء رئيس الجمهورية بالأغلبية المطلقة لعدد أعضاء مجلس النواب بعد إدانته من المحكمة الاتحادية العليا في إحدى الحالات الآتية:

١- الحث في اليمين الدستورية.

٢- انتهاك الدستور

٣- الخيانة العظمى

بهراورد له نیوان دهقی ههردوو دهستوره کهدا، نهوه دهسه لینی که دهستوری به غدا له وهی هه ریم هاوچه رخانه تره، بو؟

١- وشه ﴿خطر﴾ ی تیانیه، واته هه ره نه وهندهی سه روک لایدا لیپچینه وهی له گه ل دهکریت، نه مه له لایه ک له لایه کی تره وه وشه ﴿خطر﴾ ریژه ییه و ده شیت چه ندین تفسیری بو بکریت.

٢- دهستوری به غدا ﴿الاغلیبة المطلقة﴾ یه، به لام نه مهی خو مان ٢/٣ ی ژماره ی

په ره مان تارانه، که تا راده یه که به نار ه حه ت نه و ژماره ی په ره مان تارانه ده سته که وی ت. که واته دهستوری هه ریم ده سه لاتی په ره مان ده خاته په راویزو هه یمه نه ی سه روکه وه و به ره و سیستمی سه روکایه تی ملده نی.

٣٨) ته نانه ت بو لابر دنی سه روکی وه زیرانیش دهستوری هه ریم له ماده ی ٥٣ بر گه ی پینجه مدا ده لیت: په ره مان به ریژه ی ٢/٣ ده توانیت متمانه له سه روکی وه زیران سه نه یته وه، به لام دهستوری عیراقی له ماده ی (٦١) بر گه ی (٨، ب، ٣) دا ده لیت: په ره مان به ﴿الاغلیبة المطلقة﴾ ده توانیت متمانه له سه روکی وه زیران سه نه یته وه، لی ره دا جاریکی تر بو مان روونده بیته وه که دهستوری کوردستان هیزه کان له دهستی سه روکی هه ریم و سه روکی وه زیرانی کوردستاندا کو ده کاته وه، له به رام به ره نه مه شدا روئی په ره مان که مده کاته وه! واته بر گه کانی دهستوری عیراق له م بو اره دا دیموکراسیانه تر مامه له له گه ل ده سه لاتی ده کات، دیاره نه ده بو و وابیت، چونکه نیمه هه می شه لای برا عه ره به کان مان شانازیمان به وه وه ده کرد که تاقیکردنه وه دیموکراسیه که ی هه ریم ده و له مه ندره له وهی عیراق، به لام مه خابن نه وان پی شی نیمه یان دایه وه که نازانم بو؟

با نه وهش نه بویږم که برا عه ره به کمان تا سهر ئیستان ده نالیینن به ده ست (مه زه بگه رای / تایفه که رای شیعه و سونه وه و نه و کیشه میژوویه رقه که ی قوو لکردو ته وه تا سهر ئیستان، به لام خو لای نیمه ﴿ مه زه بگه رای و تائیضیه ت ﴾ نییه و نه وه دا پاریزراوین، که چی ده ستوره که ی نه وان به و هه موو کیشه یه وه نه وه ی نیمه شارستانی تره، نازانم بو؟! چون ده بیټ په رله مانی کوردستان به ده ست و په نجه ی خو ی که له بچه بکاته قاچ و ده ستی و کلیله که شی بداته ده ست لایه نی جییه جیکه ر؟!!

(۳۹) له ماده (۵۳) برځه ی (۲)، هه روه ها له ماده (۱۲۰) برځه ی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵) دا هاتووه که په رله مان ده توانیټ گورانکاری له ده ستوردا بکات به پیی کومه ئیک مهرج، له راستیدا گورانکاری له ده ستوردا به حاله تیکی پوزه تیف ده زانم، نه گهر مه به ست له هیئانه کایه ی دهقی پیشکه و توو گونجاو بیټ و له گهل گورانکاریه کانی سه رده مدا بیته وه، به لام له م چرکه ساته دا و له ئیستادا که هیشتا بوار بو هه مووارکردنی ده ستور ماوه و نه خراوته را پرسیییه وه بو په رله مان چاره سه ری نه م که موکوریانه ناکات؟ بو گریی ده ست ده خاته ده م؟ بو ده بیټ به ته نیا د. نوری تاله بانی نه لته رناتیقی نه م ده ستوره ی هه بیټ؟ نه ی نه و سه د په رله مان تاره بو لیکوئینه وه ی تیروته سه لیان له سه ر نه م ده ستوره نه نوی؟! نه گهر ره فزکردنی ده ستوره که هه ئویستی سیاسی بیټ، دیاره لیکوئینه وه ی توکمه سیاست و سیاست به یاسا کردنیشه!

له ولاته پیشکه و تووه کانداه ندیکاو ریخراوه مه ده نییه کان و یاسانسه پروفیشناله کان و ماموستایانی زانکوو که نیسه و پسپوره نیوده و نه تییه کان هاوبه شیده که ن له ره نگرشتنی ده ستوردا، چونکه خاوه نی ده ستور به ته نیا و ته نیا میله ته، ده ستوری سه رکه و توویش نه و ده ستوره یه که په یوه ندیییه کانی خه لک و ده سه لات له چوارچیویه کی به رچا وروونی شارستانیانه دا داریژی و ته نها به رژه وه ندی میله تیش مهرجه عیه ته که ی بیټ.

(۴۰) ماده ی (۵۵) برځه ی (۳) و (۴) دووباره یه و تکایه یه کیکیان لابریت.

(۴۱) ماده ی (۵۷) ده لیټ ﴿ قبل تسعین یوما علی الاقل لانتهاء ﴾ ده بیټ بوتریټ ﴿ من انتهاء ﴾ چونکه واتاکانی جیاوازن و له حاله تی ﴿ من انتهاء ﴾ دا مه به ست ناپیکئی و واتاکه ده گوریټ.

(٤٢) مادهی (٥٨) دهییت ﴿ في حالة حل البرلمان استنادا لحكم المادة ٥٦ من هذا الدستور او انتهاء مدة الدورة الانتخابية للبرلمان وتعذر إجراء إنتخابات جديدة أو تأخرها لظروف قاهرة يبقى البرلمان قائماً ويستمر في أداء مهامه وسلطاته الدستورية حتى ينتخب برلمان جديد وانعقاد جلسته الأولى ويعتبر مرسوم الحل موقوفاً لحين إجراء إنتخاب البرلمان الجديد ﴾، باشر وايه بوتريت ﴿ انتهاء مدة دورته الانتخابية ﴾، واته (برلمان) لابريت و پيوست به و دووباره كردنه وهيه ناكات. رستهی ﴿ حتى ينتخب برلمان جديد وانعقاد جلسته الاولى ﴾ باشر وايه بوتريت ﴿ وتنعقد جلسته الاولى ﴾ بونه وهی رسته يه کی (فيعلى) وهك خوئی بخريتته سهر ﴿ ينتخب ﴾.

(٤٣) له دهستوری عيراقيدا مادهی (٦٨) چوار مهرجی گرنگی داناوه بو بوون به سهرؤك كوमारو دهبيت ههر چوار مهرجه كه بيت:

أولاً: عراقيا بالولادة ومن أبوين عراقيين.

ثانياً: كامل الاهلية وأتم الاربعين من عمره.

ثالثاً: ذا سمعة حسنة وخبرة سياسية ومشهودا له بالنزاهة والاستقامة والعدالة والاخلاص للوطن.

رابعاً: غير محكوم بجريمة مخلة بالشرف.

به لام له دهستوری ههريمی كوردستاندا هيج مهرجيك نييه، كه نه مه به بوچوونی من خاليکی لاواز نه دات نهك به دهستور به لكو به سهرؤك و نه و گه له شی كه هه ئیده بئيری.

هيوادارم له هه مواركردنی نه م دهستورده دا مه رجه كان دهستنيشان بکريّن، با نه وه شم بيرنه چيت كه

مادهی (٧٧)، برگه ی يه كه م له دهستوری عيراقدا هاتووه كه دهییت (يشترط في رئيس مجلس

الوزراء ما يشترط في الرئيس الجمهورية وأن يكون حائزاً الشهادة الجامعية أو ما يعادلها وأتم

الخامسة والثلاثين من عمره) واته دهبيت سهرؤکی وهزيران وهك سهرؤکی عيراق، هه لگري

بروانامه ی زانکویي بيت ، نيت نازانم بو نه م حاله ته شارستانيه گرنکه له دهستوری نيمه دا

نه هاتووه؟!

(٤٤) بو هه لباردننی جيگری سهرؤکی ههريميش هيج مهرجيك دانه نراوه و پيوستى به دهنگدانى

﴿ الاغلبية المطلقة ﴾ ی په رنه مان هه يه، واته ناسانکاريی بو کراوه، باشر وابوو به کوی ٢/٣ ی

دهنگى ئەندامانى پەرلەمان بېت، بۆلەۋەى زۆرتىن رەزامەندى ئە پىشتەۋە بېت و ﴿إجماع﴾ يىك
هەبېت ئەسەر لېھاتوۋى ئەو كەسايە تىبە .

با ئەۋەشم ئەيادنە چىت كە باشتر وابوو سەرۋك ئە جىياتى جىگرىك دوانى هەبوايە ، بۆ زىياتر
ھاۋبە شىكردنى پىكھاتە سىياسىيە كانى كوردستان و تاقىكردنەۋەى بە غدايش باشترىن نمونەيە ،
چونكە ئەم حالەتەدا متمانەى لايەنەكان بە هەئسوكەۋتى سەرۋكايەتى زۆرتدەبېت و
هەنگاۋەكانىش شەفافتدەبن و قورسايى سەرۋكايەتى هەرىم بۆ بىرپارەكان باشتر ئەسەر زەمىنەى
واقع بەدەردەكەون .

٤٥) مادەى (٦٤) ئەگەرى دووجار هەئبژاردنەۋەى سەرۋك ئەسەلمىنى و دەبېت هەئبژاردنەكەى
سالى ٢٠٠٩ بە جارى دوۋەى هەئبژاردنى سەرۋك حىساب بىكرىت ، بەرپز نىچىرقان بارزانىش ئە
چاۋپىكەۋتنىكدا ئەو راستىيەى دوۋپاتكردەۋە كە سەرۋك جارىكى تر خوى هەئنا بىرپىرئىتەۋە و
ۋاتە نابېت بە سى جار ئەمەش جىگى دئىيايە .

٤٦) مادەى (٦٥) : ﴿يمارس رئيس الاقليم الصلاحيات التالية إضافة الى أية صلاحيات اخرى تمنح
له بقانون﴾ ، نازانىن رستەى ﴿إضافة الى أية صلاحيات اخرى تمنح له بقانون﴾ چ دەسە لاتىكى
زىادى ترە كە دەبە خىرىتە سەرۋكى هەرىم بە ياسا رىكدە خرىت و ئەمەش جورىك ئە تەمومژ
دروستدەكات . وشەى ﴿أية﴾ كە ئە عەرەبىدا بە (أي الكمالية) ناسراۋە و ، گوزارشت ئە رەھا و
زۆر دەكات ، ئە قورنانى پىرۇزدا هاتوۋە ﴿وسيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون﴾ لىرەدا
مەبەست ئە وشەى ﴿أي﴾ ، ئەگەر رستەى ﴿إضافة الى أية صلاحيات اخرى تمنح له بقانون﴾
لابىرىت ئەو تەمومژە نامىنىت . نازانم بۆ سەرۋك بە جىيەننەى ئەو هەموو ئەرك و دەسە لاتەى پى
بىپىردىت؟ نايە ئەو هەموو دەسە لاتە كارناكاتە سەر ئەداى سەرۋك؟

٤٧) مادەى (٦٥) ئە بىرگەى شەشدا هاتوۋە كە سەرۋك بۆى هەيە : ﴿إصدار مرسوم بإقالة الوزير
بناء على اقتراح رئيس مجلس الوزراء﴾ ، ۋاتە هیزو دەسە لات دراۋەتە دەست سەرۋك و سەرۋك
ۋەزىر ئەسەر حىسابى پەراۋىزخستنى پەرلەمان ، بەلام ئە دەستورى عىراق مادەى (٦١) بىرگەى ٨
، ا / دا دەئىت : ﴿لمجلس النواب سحب الثقة من أحد الوزراء بالأغلبية المطلقة..... الخ﴾ ،
هەرۋەھا ئە مادە (٧٨) ى دەستورى عىراقدا هاتوۋە كە سەرۋك ۋەزىران بۆى هەيە ۋەزىر لابهرىت
بەلام بە رەزامەندى پەرلەمان ﴿وله الحق بإقالة الوزراء بموافقة مجلس النواب﴾ ، كەۋاتە

دهستوری عیراق دیموکراسیانه تر کیشهی لایه نه (جیبه جیکه ره کان) چاره سه رده کات له
 دهستوره که ی هه ری می کوردستان ، هه رچه نده ماده ی (۵۰) ی دهستوری هه ری می کوردستان تاراده یه ک
 په یوه ندیداره به م با سه وه ﴿ یكون حجب الثقة عن رئيس الوزراء بموافقة ۲/۳ ثلثي أعضاء
 البرلمان وعن الوزير بموافقة الاغلبية المطلقة من أعضاء البرلمان ﴾ ، نه م ماده یه به هیلیکی
 هاوته رییدا ناروات له گه ل ماده ی ۶۵ ، بر گه ی شه شداو جوړیک له تیکه ل و پیکه لئ تیدایه و
 ده بی ت چاره سه ربکری ت ، دوا ی نه وه بوچی وه زیرو سه روک وه زیران به یه ک ریژه لانه برین ؟
 (۴۸) ماده ۶۵ ، بر گه ی ۸ ده ئی ت : ﴿ إعلان حالة الطوارئ بعد التشاور والاتفاق مع رئيس البرلمان
 ورئيس مجلس الوزراء في حالات الحرب أو الاحتلال أو العصيان أو الفوضى أو الكوارث الطبيعية
 ..... الخ ﴾ ، واته سه روک بو ی هه یه که ریکه وتن له گه ل سه روکی په رله مان و سه روک
 وه زیراندا باری ناسایی رابگه یه نی ت ، واته سه روکی په رله مان کراوته فه توکوپی (۱۱۰)
 په رله مانتار ..... ! . مانای سرکردنی په رله مانه له م بریاره گرنگه دا ..... ! هه ر له دوا ی
 نه م چه ندرسته یه ده ئی ت ﴿ وتكون التمديدات اللاحقة بموافقة الاغلبية المطلقة لاجراء البرلمان
 ﴾ ، واته په رله مان بریاری راگه یانندی (باری ناسایی) نیسه ندر او ته وه ، به لام بریاری
 دریژکردنه وه ی پیدراوه ..... ! ! بانه وه شمان له بیر نه چیت که هه ردوو ووشه ی (العصيان
 / الفوضى) خویندنه وه بو چونی جیا جیا هه لده گری ت و ده سه لات له وان هه یه باش به کاری
 نه هی نی ت و خویشاندان و نار هزایی جه ماوهر به عصیان و فه وزا له قه له م بدات
 واته په رله مان پاشکو یه کی بی ئیراده ی سه روکی په رله مانه ، نه مه له کاتی کدا که سه روکی
 په رله مان به پی ی زورینه و که مینه نو ئی نهری ژماره یه ک په رله مانتاره نه ک هه مووی ! به لام ماده ی
 (۶۱) ی دهستوری عیراق بر گه ی ۹ ، ده ئی ت : ﴿ الموافقة على اعلان الحرب وحالة الطوارئ
 بأغلبية الثلثين بناء على طلب مشترك من رئيس الجمهورية ورئيس مجلس الوزراء ﴾ ، واته رو ئی
 سه ره کی بو دیاری کردنی دوخی شه ر یان (باری ناسایی) ده بی ت به ده ست ۲/۳ ی په رله مان
 بی ت ، هه ر بو یه ناشی ت هه رگیز بریاری تر سناکیی راگه یانندی شه ر یان ﴿ حالة الطوارئ ﴾ به
 ده ست سئ که سه وه بی ت ، چونکه میزاج و سوزو هه ست و بیرو نه قل و حیکمه ت و نه زموونی (۷۴)
 نه ندای په رله مان له (۳) که س واقعی تره و که متر قابیلی هه له یه و نه مه یه حیکمه تی
 دیموکراسیه ت (نه گه ر هه له ، یان تاوانیکیان دهره ق به میله ت کرد نه وا باجی هه له که و
 تاوانه که یان دابه شبی ت به سه ر ۷۴ که سدا باشتره وه ک له ۳ که س) ، له م خاله دا ده گه یه نه نه و

قه ناعه تهی که دهستوری عیراق نیجگار واقعی تره له وهی خو مان ، ده ئین قسه قسه راده کیشی ،
 ماوهیه که سه رۆک وه زیرانی عیراق داوای دهسه لاتی زۆرتر ده کاو دهیه ویت به رهو ﴿ سه رۆکایه تی
 ﴿ بروت ، به نده له راگه یان دنی کدا نه وه ههنگاوهم به ترسناک له قه نه مداو داوام له په رله مان
 کرد که به دهنگ نه وه داواکارییه وه نه رۆن چونکه نه مه به رهو دیکتاتۆریه تمان ده بات ، به لام ﴿
 علي الاديب ﴿ که که سی دووه می حزبه که ی مالیکیه ، به گائته جارپییه که وه پیی گوتم : ﴿ نیوه له
 کوردستان داوای سه رۆکایه تی ده که ن و لی رهش دژی ده وه ستنه وه ، تا که ی (الکیل بمکیالین □
 بانیکه و دوو هه وا) ﴿ . دیاره هیچ وه لامیکم پی نه بوو !

٤٩) مادهی (٦٥) ، برهگی (١٢ ، ١٣) ده ئیت : سه رۆک بۆ هیه که ریگابادات به هاتنه ناوه وه ی
 هیزی چه کداری حکومه تی فیدرالی به غداد بۆ کوردستان ، یان ناردنی هیزی پیشمه رگه و ناسایش
 بۆ ده ره وه ی هه ریم به ره زامه ندی په رله مان ، به لام نه یگوتوه به چه ریژه یه ک ، ٢/٣ یان ﴿ الاغلبیه
 البسیطة ﴿ یان ﴿ الاغلبیه المطلقة ﴿ ، به بۆچوونی به نده ، له بهر گرنگی بابه ته که نه گه ر به
 ریژه ی ٢/٣ بیت کۆنکریتی تر ده بیت .

٥٠) مادهی (٦٢) ده ئیت : ﴿ ینحی رئیس الاقلیم أو نائبه من منصبه اذا ادين من قبل المحکمة
 الدستورية في الاقلیم بناء على اتهامه من قبل برلمان کوردستان بأغلبیه ثلثی عدد أعضائه
 بالحنث بالیمن الدستورية أو لانتهاک خطیر للدستور او ارتکاب الخيانة العظمی ﴾ ، واته
 سه رۆکی هه ریم یان جیگره که ی لاده برین نه گه ر مه حکمه ی دهستوری تاوانباریان بکات و ٢/٣ ی
 په رله مانیش تۆمه ت بده نه پالیان به بۆچوونی به نده نه گه ر نه و ٢/٣ بکریته (الاغلبیه المطلقة
) با شتر کاره که راده په رینری و هه می شه سه رۆکی هه ریم و جیگره که ی خو یان دوورو په ریز ده گرن
 له هه له .

مادهی (٦١) برهگی (٦ ، ب) دهستوری عیراق نالییت به ٢/٣ به لکو ده ئیت به ﴿ الاغلبیه المطلقة
 ﴾ ، واته نه م شارستانی تره له دهستوره که ی هه ریم ، با نه وه ش نه بویرم ، که هه ردوو دهستوره که
 واته عیراق و هه ریم که وتونه ته گیزاویکی قانونی سهیره وه ، بۆ ؟
 باشه نه گه ر ﴿ المحکمة الدستورية ﴾ سه رۆکی تاوانبا کردو په رله مان بریاری نه دا و ره زامه ند
 نه بوو ، نایا سه رۆک ده مینیتته وه ؟ تیکسته که چاره سه ری نه م نیشکالییه ته ی نه کردوو وه نازانم بۆ
 ؟ باشه نه گه ر سه رۆک له لایهن ﴿ المحکمة الدستورية ﴾ وه نیدانه کرا به یه کیک له و سی تۆمه ته ،
 چون ده بی پارله مان ده ست بکیشیتته حوکمی (قضاء) وه ؟ نایا نه مه ده ستکیشانه ناو ﴿ قضاء

﴿ نيبه و دەرچوون نيبه له ياسای عيراقی ؟ ۱ ، چونکه هه ميشه دهستوری عيراقی داواى جياکردنه وهى هه رسى دهسه لاته كه ﴾ فصل السلطات ﴿ دهكات و نايه ویت سنوره كانيان ببه زینریت و تیکه ل بکرین ، به بوچوونی من ده بیئت په رله مان به ﴾ الاغلیبة المطلقة ﴿ داوا له مه حکه مهی دهستوری بکات بو لیپیچینه وه له سه روک و دوا بریار به دهست مه حکه مه وه بیئت و خو ئه گهر جه نسه که هاوبه ش بیئت له نیوان په رله مان و مه حکه مهی دهستوریدا ، روبه رو بوونه وه و گه یشتن به ئه نجامه که ش زووترو شه فافانه تر ده بیئت .

* بوونی پانتایبه که له نیوان بریاری مه حکه مه وه که هیزی یاسا و خاوه ن بریار ، به ئگهی له دهست دانی جوړیک له متمانه یه له نیوان خودی ئه ندامه کانی مه حکه مهی دهستوری و ئه و بریارانه ی که دهریده که ن ، له لایه کی تره وه ماده ی ۹۷ دهستور ده ئیئت : ﴿ احکام المحكمة الدستورية نهائیه وملزمة ﴾ ، که واته به هیج شیوه یه که پیویستمان به رهامه ندی په رله مان نيبه بو لابرندی سه روک له و حاله ته داو ، ته نیا ریگاش بو دهر بازبوون له و کیشه یه پشت به ستنه به مه حکه مهی دهستوری .

(۵۱) ماده ی (۶۵) برگهی (۱۹) ، سه روک بو ی هه یه که ﴿ اصدار مرسوم بتعيين القضاة ورئيس هيئة الاشراف القضائي ورئيس واعضاء الادعاء العام بعد ترشيحهم من قبل مجلس القضاء لاقليم كردستان ﴾ به لام دهستوری عيراق له ماده ی (۶۱) ، برگهی (۵) ، ا(۵) ده ئیئت : ﴿ يختص مجلس النواب بالموافقة على تعيين كل من رئيس واعضاء محكمة التمييز الاتحادية ورئيس الادعاء العام ورئيس هيئة الاشراف القضائي بالاغلبية المطلقة ﴾ ، به راورد کردن له نیوان ئه م دوو دهقه دا پیمان ده ئیئت که : لیسه ندنه وهی ئه و دهسه لاته له په رله مانى کوردستان و سپاردنی به ﴿ مجلس القضاء لاقليم كردستان ﴾ ، گرد کردن وهی هیزه لای سه روکی هه ریم ، چونکه خودی ئه م ﴿ مجلس القضاء ﴾ یه سه روکیه تی هه ریم دهستنیسانی دهکات ، واته هه مان دهسه لات دریزده بیته وه بو دانانی قازی و ئه وانیترو ئه مه جوړیکه له سر کردنى وزه کانی په رله مان و بریاره کانی .

(۵۲) ماده ی (۶۵) برگهی ۲۱ گردنه وهی نوسینگهی تایبه تی هه ریم له دهو ئه ته بیانیه کاندایاس ده کات ، به لام به گه رانه وه بو ماده ی ۷۴ برگهی ۱۴ ، ئه رکی رهامه ندی خستوته سه ر په رله مان به لام ریژه که ی دیارینه کردوه و نازانین به ﴿ الاغلیبة المطلقة ﴾ یه یان ۲/۳ یان ﴿ الاغلیبة البسيطة ﴾ یه ؟ تکایه با چاره سه ری ئه م ته م و مژه بکریت .

٥٣) مادهی ٦٥ برکەهی ٢٢ دەئیت: ﴿ اصدار مرسوم بتعيين اصحاب الدرجات الخاصة بناء على ترشيح الوزير المختص وموافقة مجلس الوزراء ﴾، واتە رەزامەندی پەرلەمان لایراوە، نازانم بۆ؟ ئەو پلەو پۆستە تاییبەتانه که هەندیکیان لە ئاست دەسلاتی وەزیردان ئیجگار گرنگن بۆرۆی پەرلەمان لە ئاست هە ئیژاردنیاندا سەردەکریت ؟! بەلام دەستوری عیراق رۆی سەرەکی داووتە پەرلەمان وەک ئە مادهی (٨٠) برکەهی (٥) دا هاتووہ ﴿ التوصية الى مجلس النواب بالموافقة على تعيين وكلاء الوزارات والسفراء وأصحاب الدرجات الخاصة ورئيس أركان الجيش ﴾، ئەوہی ئیجگار سەرنجەم رادەکیشت، ئەم دەستوری کوردستانە دەیهوئیت که لەبجە بکاتە دەست پەرلەمان و پەراویزیکیات، نازانم بۆ ؟ ئەری چی نەکرا بۆ هە ئیژاردنی پەرلەمان ؟ ئایا گەل که سەرچاوهی دەسلاتە دەنگی بۆ نەداون؟ کهواتە بۆ سەرکەز بکرین و دەسلاتی یاسایانلیبەسە ندریتەوہ ؟!

٥٤) مادهی (٦٥) برکەهی (٩) دەئیت: سەرۆک بۆی هەیه که ﴿ العفو الخاص عن المحكومين بموجب القانون ﴾ ئەم دەقە زۆر رەهاو کراوہیە و دەشیت بێستریت بە کۆمە ئیک بە نەدوہ، سەرنجەدن ئە مادهی ٧٣ برکەهی (١) دەستوری عیراقدا چەند بە شەفافانە هاتووہ: ﴿ يتولى رئيس الجمهورية.. إصدار العفو الخاص بتوصية من رئيس مجلس الوزراء بإستثناء ما يتعلق بالحق الخاص والمحكومين بإرتكاب الجرائم الدولية والارهاب والفساد المالي والاداري ﴾، ناییت ئەم لایەنە گرنگانە هە ئگیری بۆ (وینظم بقانون)، دەبیت ئە دەقە که دا راستەو خو ئاماژەیان بۆ بکریت).

٥٥) مادهی (٦٥) برکەهی ٢٣ دەئیت: ﴿ منح الرتب العسكرية لضباط وحرس الاقليم (پیشمەرگە) وقوى الامن الداخلي وفصلهم واحالتهم على التقاعد بمرسوم وفق القوانين النافذة ﴾، یەکەم نازانین ئەو یاسا (جیبە جیکەرانه) کامانەن و چۆن ؟ دووہم: وەزارەتی ناوخۆو پیشمەرگە بەرپرسی یەکەم و دەبیت پیشنیاری ئەو پلە بە خشین یان لایردن یان خانە نشینکردنە ئەو دوو وەزارەتەوہ بەرزبکرینەوہ، دەس و الاکردنی سەرۆکی هەریم بۆ ئەو کارانە جوړیک ئە پشیوی و تاکرەوی دینیته ئاراوہ، چونکه تا ئیستا بە شیکێ فرە ئە دەرەجە دارەکانی نیو هیزی پیشمەرگە مەرچی یاسای نیزامیبیان نییە و جوړیک ئە میلشیات مەشرەبن، با ئەو شەم ئە یادنە چیت که دەبیت ﴿ وفصلهم واحالتهم على التقاعد ﴾، (و) ه که بکریت بە ﴿ او ﴾ چونکه بۆ دابەشکردنە (التقسيم).

٥٦) مادهی ٦٦ دهئیت (یحدد راتب و مخصصات رئیس اقلیم کردستان و نائبه بقانون) دهئیت ﴿ یقره البرلمان ﴾ ی بۆ زیاد بکریت.

٥٧) مادهی (٧٠ ، ٧١) باسی مهرجه تاییه تیه کانی بوون به سه رۆک وهزیرانی تیدانییه و نه مهش به خه وشیک داده نریت، به لام دهستوری عیراق له مادهی (٧٧) دا دهئیت : اولاً : / (یشرط فی رئیس مجلس الوزراء ما یشرط فی رئیس الجمهوریة وأن یكون حائزاً الشهادة الجامعیة أو ما یعاد لها ، وأتم الخامسة والثلاثین سنة من عمره) واته باسی مهرجه کانی سه رۆک وهزیران و وهزیرانیسی کردوو به هیوایه ی چاره سه ری نه م کیشه یه بکریت، چونکه شه ریعه تدان به بوونی نه و مهرجانه پۆسته کان دوورده خاته وه له لادان و بازدان به سه ری یاسادا و ریژیکیش ده به خشیته نه و پۆسته.

٥٨) له مادهی ٧٠، ﴿ اولاً ﴾ ، دا وتراوه ﴿ یتألف مجلس الوزراء من رئیس مجلس الوزراء و نائبه أو نوابه و الوزراء و یحدد تشکیله بقانون ﴾، رسته که هه له یه، ده بو بوترایه (و نایبه)، چونکه وشه ی (نواب) کویه وه له (٣) بۆ (مالانهایه) دهئیت.

٥٩) دهقی سویند خواردن که له بهردهم په رله ماندا له مادهی ٧١ ی دهستوری هه ریما هاتوو، نه گهر به راورد بکریت له گه ل دهقی دهستوری عیراقدا که له ماده (٥٠) دا هاتوو نه وه ی عیراق قورس و گشتگیره و به پرسیاریتی فره تر ده خاته بهردهم کار به دهسته بالاکانه وه و ده یان به ستیته وه به خزمه تی گه ل و نیشتمانه وه، هیوادارم له شیوه ی دهقی سویند خواردنی دهستوری عیراق بخریته دهستوره وه، با نه وه شم له یاد نه چیت که رسته ی ﴿ أقسم بالله العظیم ان أحافظ مخلصاً علی وحدة شعب وارض کردستان-العراق ﴾ پتر له واتا و بۆ چونیک هه لده گریت و سه رنجیکی وردی بونیانگه رانه (الاسلوبيه)، ده مانگه یه نیته نه و نه نجامه ی که نه و دهقه ده رگا داده خات له بیر کردنه وه له خه یائی یه کپارچه یی خاکی کوردستان به هه موو پارچه کانیه وه و وینای (تصور) نه و دیوی رسته که جوړیکه له پاکانه کردن که : ﴿ بیر له فراوانکردنی یه کپارچه یی کوردستانی عیراق ﴾ نه کریته وه، ئیمه لیرده داوا ی هه ر چوار پارچه که ناکه ین و نه مه بۆ نه م قوناغه نهسته مه، به لام ناشکریت ئیمه به وجوره سوینده وه خومان ببه ستینه وه ! هیوادارم که دارشتنیکی گونجاوتر بدوزنه وه، چونکه تیکستی یاسایی سه رکه وتوو بۆ چاره سه رکردنی چه مکی وه ها گرنگ دهئیت داخراو ﴿ النص المطلق ﴾ بیت، بۆ نه وه ی خویندنه وه ی جیا جیای نه وتوی بۆ نه کریت، که له نه نجامدا به سه ر خوماندا بشکیته وه.

٦٠) مادهی ٧٤، برکھی ههشت، سه بارهت به چۆنیتی وه به رهینان و به کاربردنی ﴿ استهلاك ﴾ نهوت و غاز، ده ئییت ده بییت به ره زامه ندی په ره له مان بییت، به لام نه یوتوو به چ ریژه یهك ﴿ الاغلیبة البسیطة ﴾ یان ﴿ الاغلیبة المطلقة ﴾ یان ٢/٣، هیوادارم ده ستینشان بکریت، بوئه وهی له نیو خویندنه وهی جیا جیادا په ره له مان و حکومهت سه ریان لی نه شیوی.

٦١) ده توانییت ماده کانی (٧٨، ٧٩، ٨٠) بکریت به یهك ماده و هیج بیویست به و دریزکردنه وه یه ناکات.

٦٢) مادهی ٧٧ ﴿ السلطة القضائية في اقليم كردستان مستقلة وتتكون من مجلس القضاء، والمحكمة الدستورية، ومحكمة التمييز وهيئة الاشراف القضائي وهيئة الادعاء العام والمحاکم بمختلف درجاتها وأنواعها وهيئاتها وتنظم طريقة تشكيلها وشروط واجراءات تعيين اعضاءها ومساءلتهم بقانون ﴾، له م هه موو به شه گرن گانه دا، به ته نیا ﴿ المحكمة الدستورية ﴾ په یوه ندی به ره زامه ندی په ره له مانه وه هه یه وهك له مادهی (٥٣) برکھی ١٣ دا هاتوو. به لام ده سه لاته قه زانیه گرن گه کانی تر له ده ره وهی په ره له مان داده نرین و نه مهش واده کات که نه و پۆسته گرن گانه بخرینه ژیر کاریگه ریتی ﴿ لایه ن و لایه ن خوازیه وه ﴾ و له دوا جاردا قه زا توشی شکست بییت، به لام ده ستوری عیراق له مادهی ٩١، برکھی دوودا ده ئییت: ﴿ ترشیح رئیس واعضاء محكمة التمييز الاتحادیة ورئيس الادعاء العام ورئيس هيئة الاشراف القضائي وعرضها على مجلس النواب للموافقة على تعيينهم ﴾ وهك ده رکهوت ده ستوری عیراق شارستانی یانه تر بو کیشه کان ده روانییت، هه رچه نده له مادهی ٩١ ی ده ستوری عیراقیش درزیکی بجکولهی تیادیه، نه ویش نه وه یه که شیوه و ریژه ی ره زامه ندی به که ی په ره له مان به یان نه کردوو.

٦٣) مادهی ٨٥ ده ئییت (تنظم بقانون المحاکم المختصة بالنظر في الجرائم ذات الطابع العسكري التي يرتكبها منتسبو قوات حرس الأقليم ((الپیشمه رگه)) وقوى الأمن الداخلي وفي الجرائم الواقعة فيما بين أفراد تلك القوات) له م په ره گرافه له رووی دارشته وه جوړیک له شل و شوئی پیوه دیاره و نامه فهومییه کی به خشیوه به ده قه که و ده بییت چاره سه ربکریت، چه مکیک هه یه له نیوان ره وان بیژی ﴿ بلاغة ﴾ و گرامه ردا که پییده ئین (الرتب المحفوظة)، واته په پیره و کردنی زنجیره یی تاکه کانی رسته به پیی یاسای تاییهت، به لام له م چه مکه له م ده قه و گه لی ده قی تر دا به جی نه هاتوو و تاک و لو که وتوو و واتا کانی به شه فافی نه داوه به ده ستوه.

٦٤) مادهی ٨٩ ﴿ لكل من يصيبه ضرر نتيجة تصرف خاطئ او إهمال من منتسبي الدوائر والهيئات الحكومية لاقليم كردستان أثناء مزاولتهم لأعمالهم حق المطالبة بالتعويض من الجهات المذكورة ﴾ زمیری (هم) له وشه كانی ﴿ مزاولتهم لأعمالهم ﴾ دهكریت بگه رینریتته وه بو ﴿ منتسبي الدوائر ﴾ و دهكریت بگه رینریتته وه بو ﴿ لكل من ﴾ ، واته دهقیكى كراوهی فشوته ، تكايه با چاره سهر بكریت ، چونكه نه م جوړه تيكستانه ، كيشه بو مه حكه مه و پاريزهرو هاوولاتی دروستده كهن .

٦٥) مادهی ٩٠ رستهی ﴿ وللمحكوم له الحق في رفع الدعوى مباشرة الى المحكمة المختصة ﴾ نازانم وشهی (له) له ورسته يه دا و اتا و مه به ست ناكوړیت ؟

٦٦) مادهی ٩٢ برگه یی كه ده ئیت : ﴿ تشكل المحكمة الدستورية من سبعة اعضاء بما فيهم الرئيس يتم اختيارهم من بين القضاة... ﴾ ده بیټ له جياتی ﴿ بما فيهم ﴾ بووتریت ﴿ بمن فيهم ﴾ ، چونكه به یاسای گرامه ری عه ره بی (ما) بو ناعاقله و (من) بو عاقله و من مافم به سهر لادان له قاعیده وه نییه !

٦٧) مادهی ٩٥ برگه یی شه شه م سه باره ت به مو حاكه مه كردنی سه روکی هه ریم یان جیگره كه ی دواى تومه تبار كردنیان له لایه ن په رله مانه وه ﴿ محاكمة رئيس أو نائب رئيس اقليم كردستان بعد اتهامها من قبل البرلمان وفقا للمادة ٦٢ من هذا الدستور، ولأدانة الرئيس أو نائبه يستوجب موافقة ما لا يقل عن خمسة من اعضاء المحكمة ﴾ ، بهر له هه رشت ﴿ يستوجب ﴾ هه له یه و ده بیټ ﴿ تستوجب ﴾ بیټ ، نه م ماده یه توړیکه كه تیبیکه وتی نایه یته دهره وه ، گریمان په رله مان رازیوو به تاوانبار كردنی سه روک یان جیگره كه ی ، به لام مه حكه مه ی ده ستوری به ریژه ی ٥/٧

نه ندامه كانی رازینه بوون ، چی ده بیټ؟! هیچ ، واته ریسه كه ده بیټته وه به خوری!! باشه مه حكه مه ی ده ستوری كه بریاری تاوانكار ییدا ، ئیتر چ پیویسته په رله مان ده خاله ت له قه زادا بکات و نه مه لادانه له ده ستور ، دواى نه وه ریژه ی ٥/٧ مان بو چیه له نه ندامانی مه حكه مه ی ده ستوری ، نه وه ی گرنه به ته نیا بریاره كانی مه حكه مه ی ده ستوریه و هیچی تر ، ده ستوری عیراق له م هه نگاوه یدا شه فافتره ، وهك له ماده ی ٦١ برگه یی شه شه مین (ب) ده ئیت (إعفاء رئيس الجمهورية ، بالأغلبية المطلقة لعدد من أعضاء مجلس النواب بعد إدانته من المحكمة الاتحادية العليا في إحدى الحالات الآتية :- ١/ الحنث في اليمين الدستورية . ٢/ إنتهاك الدستور ٣/ الخيانة العظمى . كه واته یاسا و ده ستوری سه ركه وتوو به پیی رینماییه جیهانییه كان نه و

دهستورو یاسایهیه که قابیلی پراکتیزه کردن بیټ و دووربیټ له گری و بابته تی لیکدا براوو دژ به یهك و پیچهل پیچ .

٦٨) له راستیدا په یوهندی نیوان شارهکانی کوردستان و پایتهخت (ههولیر) له بواره جیاجیاکاندا ته مومژی تیدایه، له لایهکی ترهوه رههایی دهسه لاتی به ریوه بردنی شارهکانی کوردستان به ریگوپیکی نه نجامنه دراوه و وادیاره دهسه لاتی قورسی پایتهخت بانی کیشاوه به سه ر شارهکاندا، به راوردی نه م حالته ته به دهستوری عیراقهوه، نهوه دهسه لیټیټ که دهستوری عیراق له مادهکانی (١١٧، ١١٨، ١١٩، ١٢٠، ١٢١، ١٢٢، ١٢٣) شیوهی ریڅخستنی دهسه لات له نیوان شارهکان و پایتهختدا له سه ر بنه رته تیکی یاسایی و ئیداری شارستانیانه تر دارشتهوو شارهکان دهستیان ناوه لایه بو چاره سه رکردنی کیسه کانیان و به ته واوه تی ﴿لامه رکه زی﴾ فه راهم هینراوه .

نه وهندی سه رنجی یاسای پاریزگا و هه ریمه کانی عیراقم دابیټ و به راوردم کردبیټ له گهل نه وهی هه ریټ، یاساکهی عیراقم به شارستانیانه تر هاتوته پیش چاو، هه مووکات دانیشتوانی شارهکان شاره زاترن له کیسه کانی خویمان وهك له یه کیك که له پایتهخت دانیشتووہ ﴿صاحب الدار اداری بما فیها﴾، یه کیك له دیارده هه ره به رچاوه کانی جیهانگیری ﴿تشظی﴾ یه واته په رتکردنی به ریوه به ریبه ناویته گریداروه کانه، چونکه روتین و به ستنه وهی هه موو سه ره داوه کان به پایتهخته وه جوړیکه له ته گه ره خستنه به رده م گه شه سندن و پیشکه وتن و نه م سیستمی ﴿تشظی﴾ یه له ولاته هه ره پیشکه وتوه کاندای پراکتیزه کراوه نه نجامی سه رکه وتوشی هه یه، هیوادارم ناوړیک له م لایه نه گرنه گه بدریته وه و لانیکه م چاو له و عیراقه بکریت که به حساب ئیټه (١٢) سال بهر له و را په رینمان کردوه و ده بیټ یاسا کانی شمان له وان پیشکه وتوو شارستانیانه تر بن!!

٦٩) باشتر وابوو له مادهی (١٠٧) دا ﴿هیئة المجمع العلمي الكردي﴾ ببوایه و بخرایه ته تهك سی هه یه ته که دی، چونکه تا ئیستا گه وره ترین کیسه ی زمان روویکردوته هه ریټی کوردستان، نه گه روا بروات زمانی خویندنی قوتا بخانه کانیسه ده بیټه دوو زمان و به مهش کوردستانی عیراق گورزیکی که مه رشکیټی به رده که ویټ و ده بیټه دوو که لتورو دوو زمان و دواجاریش دوو نه ته وه!!

کاتیك که له په رله مانی عیراق به نده به رگری له مادهی (٤) ی دهستوری عیراقم ده کردو داوامده کرد که ده شیټ پاسپورت پشکیك له زمانی کوردیشی تیدابیټ، یه کیك له شو قینییه کان پییووتم به کام ﴿لهجة﴾ و خو ئیوه به دوو زمان له قوتا بخانه کان ده خوینن!! به هه ر حال

٧٤) مادهی (٢٤) برڳه‌ی (١) ده‌ئیت: ﴿ لكل شخص الحق في مستوى معيشي كاف لحياة كريمة ﴾، رسته‌یه‌کی لاوازه و ره‌کیکه و عه‌رب هه‌رگیز ناشاناییه به‌م جو‌ره تی‌کسته.

٧٥) مادهی (١٩) برڳه‌ی (١٩) ده‌ئیت: ﴿ يحظر الطرد الجماعي ﴾، نه‌م ماده‌یه پی‌ویستی به روونکردنه‌وه هه‌یه و به‌م شی‌وه‌یه‌ی ئیستی‌ای کی‌شه دروستده‌کات، بوچی؟ ئیستا له کوردستاندا بریاردراره کومه‌ئیک به‌نداو بکریته‌وه، پی‌ده‌چیت هه‌ندی‌ک دیهات به گوندنشینه‌کان چوئبکریت، یان بیریکی نه‌وت یان غازنزیک گوندیک ده‌دو‌زریته‌وه، دیاره ده‌بی‌ت خه‌ئکی گونده‌که له‌به‌ر به‌رزه‌وه‌ندی گشتی گونده‌که یان چوئبکه‌ن، ده به پیی نه‌م یاسای (١٩) یه نابیت چوئلی بکه‌ن چونکه ماده‌که ده‌ئیت ﴿ يحظر الطرد الجماعي ﴾، که‌واته ده‌بوو نه‌م رسته‌یه‌ی بو زیادبکرایه (لأغراض عرقية أو عنصرية أو عداوية).

٧٦) مادهی ٦٥ برڳه‌ی ١٤، ٤، ده‌ئیت (يجوز أن يكون المكلف بتشكيل الوزارة من بين أعضاء البرلمان أو من غيرهم) نه‌و که‌سه‌ی که سه‌رۆک هه‌ئیده‌بژیری‌ت بو پیکه‌نانی وه‌زاره‌ت، رووننه‌کراوه‌ته‌وه که له لیسته گه‌وره‌کانه، یان بچوکه‌کان یان کی؟! وشه‌ی ﴿ غیرهم ﴾ وه‌ک له پی‌شه‌وه با‌سمانکرد زور نه ناسراوه‌وه عه‌ربه‌کان پی‌یده‌ئین ﴿ من اللفاظ المتوعدة في الإبهام ﴾، راستر وابوو هی‌ما بو چوئیتی نه‌و که‌سه بکرایه، چونکه وشه‌ی ﴿ غیرهم ﴾ به پیی واتاکه‌ی ده‌شیت بیانیش بی‌ت؟! تکایه با چاره‌سه‌ری نه‌م کی‌شه‌یه بکری‌ت.

٧٧) مادهی ٦٨، اولاً، ده‌ئیت: ﴿ نه‌گه‌ر سه‌رۆک ئیستی‌قاله‌ی کرد، یان مرد، یان نه‌یتوانی کاره‌که‌ی به‌رپوه‌به‌ری‌ت، له ماوه‌ی (٦٠) روژدا ده‌بی‌ت سه‌رۆکی‌کی نو‌ی هه‌ئبژیری‌ت وه نه‌و سه‌رۆکه نو‌ییه ماوه‌ی چوار سال سه‌رۆکایه‌تی ده‌کات ﴾. ﴿ في حالة استقالة رئيس الاقليم أو وفاته أو إصابته بعجز يحول دون ادائه لمهامه الرئاسية ينتخب له خلف في غضون ستين يوماً لفترة أربع سنوات وفق المادة ٦٤ من هذا الدستور ﴾.

نه‌م ماده‌یه چهند درزیکی تی‌دایه و کی‌شه دروستده‌کات:

١) نه‌گه‌ر له‌و (٦٠) روژهدا نه‌توانرا سه‌رۆک دابنری‌ت چی بکه‌ین؟ ده‌بوو چاره‌سه‌ر دابنرایه و هه‌روه‌ها نه‌ده‌بوو نه‌و ماده‌یه به‌ کراوه‌یی و بئ نه‌ نجام جی‌به‌یلرایه، چونکه نازانری‌ت، ئایا له‌و نه‌بوونی سه‌رۆکه‌دا بو‌شایی ده‌ستوری ﴿ الفراغ الدستوري ﴾ دیته‌ گۆری یان نا؟ ئایا په‌رله‌مان یان جی‌گه‌ره‌که‌ی سه‌رۆک، له‌و میان‌ه‌یه‌دا روئیان چیه؟!

۲) مادەكە دەرىنە خستووہ ئايا ھە ئېژاردنەكە بە ريفراندوم دەبیت يان بە چى؟ گريمان ماوہكە زورى نە ماپوو، ئايا بە چ رىگايەك سەرۆك ھە ئدەبژيرديت؟! ئەمانە ھەموو ناديارن.

۳) گريمان سەرۆك سى ساڭ و نيو سەرۆكايەتى ئە نجامداپوو، دوايى وازيھينا، يان مرد يان نە خوشكەوت، بۇچى سەرۆكى نويى دواى ئەو بۇ چوار ساڭ ھە ئېژيرديت؟ بە بۇچوونى من سەرۆكى نويى دەبیت ﴿ الفترة المتبقية من السنوات الاربع ﴾ فەرمانرەوايەتى بکات، ئەك چوار سائى رەبەق، چونكە شيرازەى ھە ئېژاردنى نويى پشيوى تيدەكەويت، واتە ھە ئېژاردنى پەرلەمانى نويى ئەگەل ھوكمى سەرۆكى نويدا ليكدادەبزين!

۴) ئە مادەكەدا دەرئەخراوہ كە سەرۆكە نوييەكە ئە زورينەيە يان كى و مەرجهكانى چيپە و چۆن چۆنى سەرۆكى نويى بەو پەلە پەلە ھە ئدەبژيرديت و چوار سائيش ھكومدەكات؟! بە بۇچوونى بەندە، ئەم مادەيە ھەر ئە سەرەتاوہ بە لاوازيى ئەدايكبووہ و ھيوادارم چارەسەرى بۇ بدوزريتەوہ. (۷۸) مادەى ۲۲، بىرگەى شەشەم / ۲، دەئيت: ﴿ ليس للقانون الجزائي أثر رجعي الا اذا كان أصلح لمتهم ﴾ وشەى ﴿ أصلح ﴾ مەبەستى نە پيكاوہ و رستەكەى خاوكردوتەوہ، دەشيت مادەكە بە چەند گورانكاربيەك چارەسەربكرت:

۱) يان ئە جياتى ﴿ أصلح ﴾ بوتريت ﴿ صالحا ﴾.

۲) يان بگوتريت ﴿ ليس للقانون الجزائي أثر رجعي الا اذا كان في مصلحة المتهم ﴾.

۷۹) دانەرانى دەستور خائىكى ئيجگار گرنغيان فەرماوشكردووہ، كە ئەويش پيشاندانى كۆبوونەوہكانى پەرلەمانە ئە تەلەفزيونى دەولتەتەوہ بۇ ئەوہى ميللەت ئاگاي ئە سەرجهم ھەئسوكەوتو و بىرکردنەوہ و چالاكى نوينەرەكانىيەوہ بيت و بزانيت ئايا بەرگرى ئە بەرژەوہندىيەكانى دەكەن؟ كامەيە ئۆپوزسيون و دەئيت چى؟! گفتوگوكان ئە چ ئاستيكدان و ژيانى نيو ھۆلى پەرلەمان چۆن دەگوزەرى؟ ئە مادەى (۵۲) دەستورى عيىراقدا ھاتووہ: ﴿ تكون جلسات مجلس النواب علنية الا اذا ارتأي لضرورة خلاف ذلك ﴾، ھەرچەندە من ئەگەل ئەم تيكتەشدا نيم و دەئيم با حالەتە دەگەن و ئيجگار نھينبيەكان، بەتاييەتى ئەوانەى كە پەيوەندييان بە ئاسايشى ھەريمەوہ ھەيە، دەرئەخريىن بەتەنيا، جگە ئەوہ دەبیت ھەموو دانىشتنەكان ئە سەرەتاوہ بۇ كۆتايى پيشچاو بخريىن و ھاوولاتيش ئەو نيوەندەدا چاوى دەكرتتەوہ و باشتى راديت ئەگەل فەزاي ديموكراسيەتدا.

له بهریتانیا (مجلس العموم) یه که یه کی راگه یاندنی تاییه تی هه یه و ته نانه ت زور جار جگه له دانیشتنه ناسایه کان چالاک و کۆبوونه وهی لیژنه کان رائه گه یه نی و خه ئکیکی زور نه ئهای دهر پیری ناستی بیر کردنه وه وه و چالاک نوینه ره کانیا ن ده که ن و له و نیوانه یشه وه به رونا کبیری یاسایی و دیموکراسی ئالوده و ناشاده بن.

ئه نجام گیرییه کانی لیکۆئینه وه که

- ۱- ئه م ده ستوره له پرووی دارشتن و فورمه وه لاوازه و ره کیکه ، به به راورد له گه ل ده ستوری عیراقدا ، دارشتنی ئه و به پیزترو ره وانتر و کورت پتر و ره ساتره .
  - ۲- له پرووی مهرجه کانی ریزمانه وه به دهر نییه له هه ئه ی دیار و بهرچاو .
  - ۳- دیباجه که ی هیج ئاوریکی له ره مزو پیروزییه میژوو ییه کانی دیرینی کورد وه ک نه ته وه نه داوه ته وه .
  - ۴- ده سه لاتی به ریوه بردنی له سیستمی په رله مانییه وه به ره و سه رو کایه تی راکیشاوه ، که ئه مه پیچه وانه ی ده ستوری عیراق و خواستی خه ئک و سه رده مه .
  - ۵- ده قی کراوه ﴿ النص المفتوح ﴾ ی زور تیا به و نیشکالی دروست کردو وه .
  - ۶- هه ندیک له ماده کانی چاره سه ری کیشه کانی بو نه کراوه و به هه ئپه سیراوی به جیه یشتوون .
  - ۷- له ئیداره و به ریوه بردنی شاره کاندای مه رکه زییه تی پایته ختی (هه ولییر) ی پی باشتره له لامه رکه زی ، واته سستکردنی ئیراده ی ئه نجومه نی شاره کان و زالکردنی پایته خت .
  - ۸- به به راورد له گه ل ده ستوری عیراقدا ، ئه وی عیراق بهرچا وروون و شارستانیه تره ، هه رچه نده ئه ویش چه ندین کیشه ی خو ی هه یه .
  - ۹- هه ندیک برگه و ماده ی شمویی نین و له پانتاییه کی ته سکدا کیشه کان جیده هیلن .
  - ۱۰- خالبه ندی پشتگو یخراوه و کاریگه ریشی خستوته سه روا تا و مه به سه ته کان .
- له کۆتاییدا بوونی ئه م ده ستوره بو ئه م قوناغی ئیستامان پیوستییه کی نه ته وه یی و حوکمداریی ئیجگار گرنگه و پیگه ی ئه م تاقیکردنه وه یه شمان توند و تۆلتر ده کات ، که واته ده بیته

كيشهكانى چارهسهر بكريت و ببيته ئاوينه يهكى بالا نماى سستى ديموكراسى، بو نه وهى هموو
گهل به ميهر و شانازيه وه دهنگى بو بدن.
ماوته وه نه وهى كه بليم نه م دهستوره نه گهل نه وه هموو درزو ده لاقه جورا و جورانه يدا، مادهى
گرنگ و شارستانيه نهى گه ش و روناكى تيدايه و جيگاي خوشحاليه .

سهرچاوهكان:

- (١) دهستورى ههريه كوردستانى عيراق
- (٢) دهستورى عيراق.
- (٣) دليل مبسط
- (٤) لتقييم مشروعات القوانين - UNDP

دوستوری شهریمی کوردستانی عیراق خویندنا و دیه کی نه گادیمیانهی بابه تی

د. رهئوف عوسمان
نه ندای پهرله مانی عیراق